

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

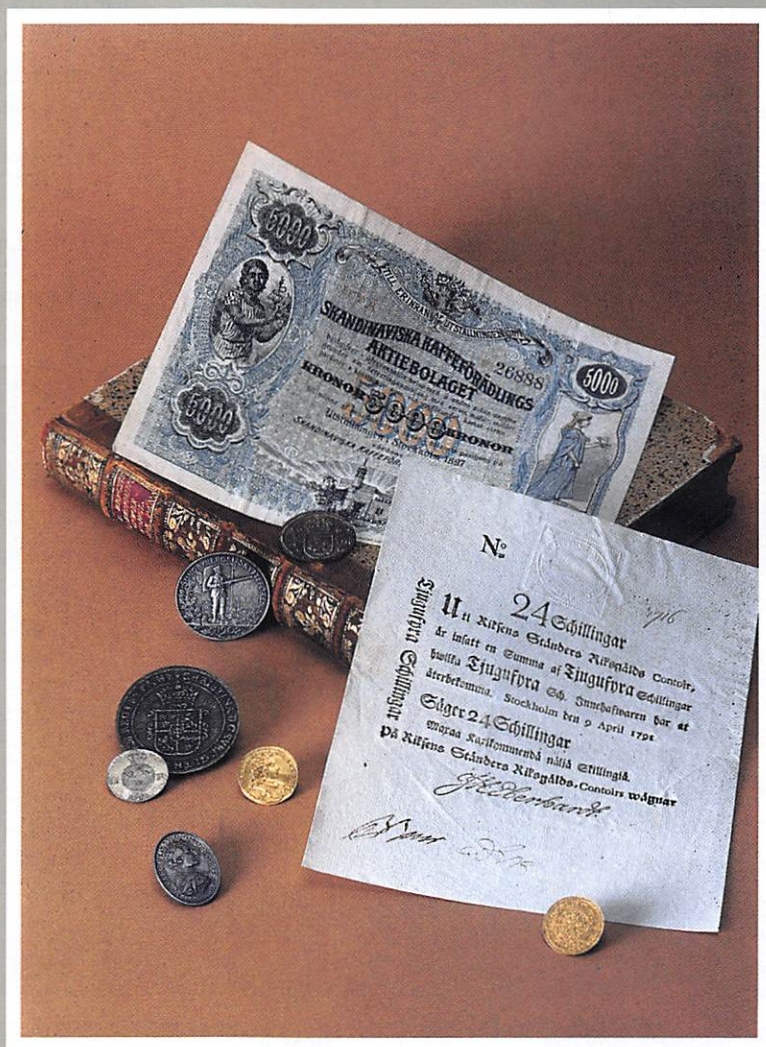

NOVEMBER 7 • 2002

Två brev
rörande
mynthandlaren
T.G. Appelgren

Tidiga
Salapolletter

John O'Groat
och 4 pence

Pris 20 kr

**Bli medlem i
SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN**

Årsavgiften är 200 kr.
Som medlem får Du **SNT**
automatiskt

Du kan också enbart prenumerera på tidningen
Det kostar endast 160:– per år.

Annonser i detta nummer

	Sid.
Ahlströms Myntauktioner AB	167
HB Mynt & Medaljer	167
Håkan Westerlund Mynthandel	155
Kungl. Myntkabinettets butik	165
Lunds Mynthandel	164
"Myntets dag"	170
Myntkompaniet	167
Myntkrogon	167
Norrälje Mynthandel	166
Numismatiska Forskningsgruppen	166
Samfundet Kungl. Myntkabinettets Vänner	146
Selins Mynthandel AB	164
Strandbergs Mynt & Aktiesamlaren AB	157
Svenska Numismatiska Föreningen	146
Sveriges Mynthandlarnes Förening	170
Vitterhetsakademiens biblioteks numismatiska boksamling	163
Ake Ekström	167
Åsele kommun	167

**BLI MEDLEM
I
SAMFUNDET
KUNGL. MYNTKABINETTETS VÄNNER**

För endast 150 kronor om året

- får Du fritt inträde till museet
 - har Du 10% rabatt på det mesta i museibutiken (utom kommissionsvaror)
 - blir Du inbjuden till museets vernissager och Samfundets egna arrangemang
- Årsavgiften för medlemskap, 150 kronor,
sätter Du in på pg 35 48 60 - 9

Har Du frågor rörande Kungl. Myntkabinettets Vänner
är Du välkommen att ringa
Samfundets sekreterare Carin Hirsch tel. 08-5195 5316

Innehåll SNT 7 • 2002

Artiklar och notiser

Två brev rörande mynthandlaren T.G. Appelgren	148
Tidiga Salapolletter	150
Brännvinspollett från Utö gruvor	151
Assignment från Krämböhl's bruk	152
Något om tillkomsten av 5-kronorssedeln från 1954	153
Jättegrytan och karbidlampan	154
Finansministern som personligen betalade för myntning av guldmynt	155
Siljans Jernvägs Aktie Bolag – <i>En viktig och stor fråga för öfre Dalarne</i>	156
Eldsvåda hos Crane AB	157
Mynt från den Gyllene horden – ånyo	158
Provsamling av polletter från AB Sporrang	158
Kopporna ympade på kronprinsen – medalj som aldrig blev gjord	159
John O'Groat och 4 pence	160
När delar av guldreserven 1939 flyttades från Stockholm till Jönköping	161
Problem med ovikta storsedlar 1938	164
Sterling funnen vid medeltida Trosa stad, Södermanland	166

Stående rubriker

Nytt om böcker – recensioner	162
Ny medalj. Stockholm 750 år	165
Personalia. Gunnar Holsts pris år 2002	165
Auktioner & Mässor	167

Omslag

Föremål till försäljning på Svenska Numismatiska Föreningens auktion den 30 november i samband med Myntets dag på Kungl. Myntkabinettet. Se auktionslistan samt annonsen på sid. 170. Foto Jan Eve Olsson.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérsgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98

onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00

Fax 08-667 07 71

E-post: snf@wineasy.se

Postgiro 15 00 07-3

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428

114 84 Stockholm

Tel 08-5195 5300

Fax 08-411 22 14

E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Annonser och auktionskalender:

Frédéric Elfver

Tel 08-660 25 46

0702-24 88 19 (kvällstid och helger)

Prenumerationer:

Pris 160 kr/år (8 nr)

Medlemmar erhåller tidsningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från

Gunnar Ekströms stiftelse

samt Sven Svenssons stiftelse

Tryck:

Masterprint Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

FORTSATT ÅRSMÖTE 2002

Årsmötet 2002 punkt 8 fortsattes i KMK:s hörsal, Stockholm, 12 oktober kl. 16.00. Närvarande: ca 70 medlemmar, flertalet också deltagande den 5 juni. Sedan valberedningens Jan-Olof Björk läst upp och kommenterat förslaget till ny styrelse (tryckt i SNT 2002:6), gavs ordet först till Kenneth Jonsson, sedan till Anders Frösell, som ställde frågor till valberedningen resp. de föreslagna nya ledamöter som var närvarande (alla utom Gunnel Engwall och Rolf Sandström). I den följande röstningen valdes, utan motkandidater, dessa ordinarie ledamöter:

Julius Hagander, Basel, nyval för 3 år; Frédéric Elfver, Stockholm, nyval för 2 år; Dennis Pettersson, Stockholm, nyval för 2 år; Ian Wiséhn, Stockholm, nyval för 3 år; Gunnel Engwall, Stockholm, nyval för 2 år; Dan Carlberg, Älmhult, nyval för 1 år. Till suppleanter för 1 år valdes: Göran Wahlquist, Rönninge; Sven Erik Olsson, Storvreta; Bernt Thelin, Lund; Rolf Sandström, Lindome, alla nyval. Efter valet anmälde Kenneth Jonsson, att han med omedelbar verkan avsåg sig sitt styrelseuppdrag.

Årsmötet framförde sitt tack till de avgående Ulf Nordlind, Torbjörn Sundquist samt de övriga för mångåriga insatser, varefter årsmötet förklarades avslutat. Vid efterföljande konstituerande styrelsesammanträde fick styrelsen följande sammansättning:

Ordförande: Julius Hagander

Sekreterare: Frédéric Elfver

Kassaförvaltare: Dennis Pettersson

Befattningen som vice ordförande ej tillsatt.

Övriga: Ian Wiséhn, Gunnel Engwall, Dan Carlberg

Vakant: en ledamot

Suppleanter:

Göran Wahlquist

Sven Erik Olsson

Bernt Thelin

Rolf Sandström

NOVEMBER

30 Myntets dag, i samarbete med KMK, KMKV och SMF

9.00-15.00 Myntmässan. Plats KMK, Flygelsalen.

11.00-14.30 Visning av auktionsföremål. Lovisa Ulrikas bibliotek.

13.00 Föredrag i Hörsalen. Carl-Axel Lindblom, samlare sedan 1940-talet och mångårig revisor i Vänföreningen, kåserar över myntsamlare och handlare under 1900-talet.

15.30-16.30 Auktion. Hörsalen. Medlemmar i till NNU anslutna föreningar äger rätt att delta i SNF:s efterföljande auktion.

Kungl. Myntkabinettet

DECEMBER

12 Föredrag

Kl. 18.00 Hörsalen. Fil.dr Mikael Alm: *Att slå mynt av kungen. Medaljkonsten i det gustavianska enväldets tjänst.* Fri entré.

Medaljen som konstform och konstföremål är välkänd sedan länge. Insikten att medaljen även har en funktion som historisk källa och politiskt medium har på senare tid åter kommit i förgrunden, och resultaten har publicerats i flera avhandlingar. I KMK:s serie "Medaljen – bild och budskap" presenterar forskare hur deras studier av bild och text på historiska medaljer kan avslöja ambitioner och fåfänga hos furstar och kungar från renässansen och framåt. Det första föredraget hölls 31 oktober av Johan Eriksson om Kondottiärfurstarnas medaljbeställningar. Serien fortsätter under våren.

Två brev rörande mynthandlaren T.G. Appelgren

Av Ulf Nordlind och Ian Wiséhn

Thore Gustaf Appelgren (1872-1950) har varit död i mer än femtio år, men hans goda rykte lever fortfarande kvar bland myntsamlarna. Många samlar på hans lager- och auktionskataloger. T. G. Appelgren var nämligen en skicklig katalogförfattare och det är en stor glädje för många att bläddra i hans innehållsrika kataloger. Därför är det inte heller så märkligt att Svenska Numismatiska Föreningen hedrat Appelgren med en medalj som modellerades av Ernst Nordin 1986. T. G. Appelgrens liv och verksamhet har redan beskrivits på flera ställen som t ex i Th. Högbergs *Svenska numismatiker under fyra sekel* (Göteborg 1961) och av Arne Lundmark, "T G Appelgren – några minnesbilder" i *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1992:3.

T. G. Appelgren hade naturligtvis en stor kundkrets bestående av samlare med olika ekonomiska möjligheter. Självfallet måste det vara svårt att kunna hantera alla dessa kunders speciella önskemål. Alla vill bli trevligt behandlade och få erbjudanden som passar in i den egna samlingen. Känslan av att få vara en gynnad kund kan nog inte underskattas. Det tycks som om Appelgren förstod detta.

En kund som kände stort förtroende för mynthandlaren T. G. Appelgren var generalkonsuln m.m. Axel Ax:son Johnson (1876-1958). Det var han som byggde upp Johnson-koncernen till ett av mellankrigstidens internationellt mest framgångsrika svenska storföretag. Med okuvlig energi försökte han förverkliga sina visioner. Han var den förste svenske redare som övergick från ångfartyg till motorfartyg. Han utnyttjade Panamakanalens tillkomst för att starta linjesjöfart på Nordamerikas västkust. Han kämpade hårt för att rädda sin flotta undan konfiskationer och ubåtar under det första världskriget. När så kriget var slut 1918 räknade han med att freden skulle följas av ett väldigt uppsving för sjöfarten. I stället kom den katastrofala deflationskrisen 1920-1921. Koncernen höll på att gå omkull och denna skräckupplevelse förändrade helt hans strategi som företagare.

Vid sidan om affärlivet hade generalkonsuln flera intressen. Bland

de viktigaste var hans samlande av rara böcker och av svenska mynt. Omkring 1915 köper han Georg Nymans stora plåtmyntssamling. Ett par år senare (1917) köper han Gustaf Cavallis samling av plåtmynt. Dessa två förvärv var verkligen en god start på myntsamlandet! Orsaken till att han började samla på mynt kan man endast spekulera över, men det verkar troligt att ägandet av Avesta Jernverks AB och bostaden i Avesta herrgård i kombination med ett stort historiskt intresse spelade en betydande roll. I Avesta tillverkades nästan alla våra plåtmynt och likaledes de flesta av rundmynten av koppar under perioden 1644-1832.

Tidigt i sitt samlande kom generalkonsuln i kontakt med T. G. Appelgren. Det var t ex genom Appelgrens förmedling 1920 som Oskar Wasastjernas myntsamling övergick i Axel Ax:son Johnsons ägo. Priset på den förnämliga samlingen var 60 000 kronor. En svindlande summa den gången. Appelgren fick tillfälle att många gånger få sälja till och hjälpa generalkonsuln. Deras mellanhavanden pågick under drygt 25 år. Appelgrens sista försäljning till generalkonsuln var 1948. Då gällde det ett antal polletter från Bernhard Olofssons samling. I och med Appelgrens död 1950 tycks generalkonsuln ha upphört att utöka sin myntsamling. Även han började bli gammal. Samlingen skulle emellertid få leva vidare. Sommarens 1983 hade mynten, sedlarna, polletterna och medaljerna placerats i montrar i ett helt nytt museum – Avesta myntmuseum. Det var Bo Ax:son Johnson som var initiativtagare till museet och Bertel Tingström som fick uppgiften att förverkliga tanken.

Det kan vara av intresse idag att publicera två brev som ytterligare något belyser generalkonsulns rådgivare i myntfrågor, T.G. Appelgren. Brevet är skrivna efter Appelgrens bortgång. Det första brevet (i privat ägo) är skrivet av Axel Ax:son Johnson 20 mars 1950 och är riktat till fil. lic. Efraim Lundmark:

Först genom Edert brev, som jag mottog den 15 ds., fick jag kännedom om Mynthandlare Appelgrens bortgång. Med tanke på den obotliga sjukdom, hvaraf han led, förstär jag att döden för honom var en befrielse.

Axel Ax:son Johnson senior (1876-1958) blickar ut mot havet. Hans myntsamling hör till de största som en privatperson ihopsamlat. Reprofoto ur boken "Nordstjernen inifrån 1890-1990".

Med Herr Appelgren förlorar jag en af mig högt värderad medhjälpare och rådgifvare beträffande numismatiska frågor och jag skall alltid med tacksamhet hågkomma hans städse stora beredvillighet såväl att lämna råd som, då tillfälle därtill gafs, sätta mig i stånd att komplettera min myntsamling med rariteter.

Hans stora sakkunskap och absoluta ärlighet voro ju egenskaper som gjorde att man obetingadt kunna lita på honom. En man med hans numismatiska kunskaper torde numera vara svår att påträffa.

Jag förstär att Herr Appelgren stod ensam i lifvet och ej efterlämnar några anhöriga. Jag tackar Eder därför för Eder vänlighet att meddela mig om dödsfallet.

*Högaktningfullt
Axel Ax:son Johnson*

Fyra år senare hör Efraim Lundmark av sig till generalkonsuln i ett brev (tillhör arkivet i Engelsberg) daterat den 25 februari 1954:

Herr Generalkonsul!

Strax efter mynthandlaren T G Appelgrens bortgång, i mars 1950, underrättade jag Generalkonsuln därom. När TGA:s testamente öppnades, visade det sig, att TGA, fullkomligt oväntat för mig, överlät sitt arkiv med familjepapper, affärskorrespondens, räkenskaper etc.

och en del föremål till mig. Han bad mig ibland se igenom det han skrivit, och jag förmodar att det var som erkänsla därför och som ett tack för mångårig förtroudfull vänskap han kom ihåg mig i sitt testamente.

En del personliga föremål, såsom silverskedar, nipper, handarbeten av hans mor o. a. kvinnliga släktingar, gamla kartor och almanackor har jag överlämnat och skall senare lämna mera till museer i Västergötland, därifrån TGA härstammade (jag har kunnat följa hans släkt hit till 1600-talet). Arkivet och familjeporrtätten däremot behåller jag tills vidare i avsikt att utnyttja detta för en biografi om TGA. Antagligen omtalar jag i denna hans personliga och affärsförbindelser i den mån de kunna intressera mera allmänt. TGA:s stora insatser inom svensk numismatik och hans särigenastående kunskaper inom särskilt det nordiska myntområdet böra bevaras i en skrift. Även utländska fackmän, i Norge, Danmark, Västyskland och Nederländerna, ha till mig sagt, att det f. n. inte finns TGA:s like i kunskaper och pålitlighet i fråga om bemödanden om öakta och oäkta, även beträffande utländska medaljer och mynt. Hans bibliotek, cirka fem meter, kompletterade mitt, vilket jag blev glad över.

För den biografi jag ämnar skriva har jag gjort några resor till Västergötland, och i början av mars ämnar jag mig dit igen. Dylikt arbete betalar sig dock inte alls. Som forskare och vetenskapsman finansierar jag tillvaron, resor och litteraturinköp med att skriva kultur- och företagshistoriska verk av typen boken om Rederi-Svea (som jag anmodade redariet sända Generalkonsuln, då jag haft anledning att i den s. 213, omnämna Rederi-AB Nordstjernans ledare i början av 1900-talet, generalkonsul Axel Johnson; skulle så vara, att inte något ex. kommit ber jag att få skicka ett, om jag får veta det).

Då jag f. n. inte kan finansiera resekostnaderna, bortsett från själva författandet efter bearbetning av det insamlade materialet för den påbörjade biografien (som även borde bli en översikt över numismatikens ställning och intresset för denna forskningsgren i vårt land), har jag tänkt sälja de i medföljande förteckning upptagna dyrgrisar, som TGA efterlämnade (hans kontanter, ca 20-30 tusen kr gick till den som vårdat honom de sista månaderna). Vill Generalkonsuln köpa föremålen?

TGA, som tycks ha känt till Edra stora samlingar av mynt, medaljer och litteratur, sade mig en gång, att i dem inte fanns någon medalj i original (om jag minns rätt ingen kopia heller) av den ovala, 47 mm höga medaljen över hertig Johan av Östergötland. Nämda medalj beskrives i medföljande katalog nr 70, 1939 (se s. 6, "Medalj I"; v.g. ursäkt, att katalogex. inte är fräscht, men jag har inte kunnat anskaffa något annat, och den i förteckningen omtalade katalogsviten vill jag inte spolia). Som det står i TGA:s kata-

log finns det två ex. i säkert original, det ena av guld, i myntkabinettet i Sthlm, det andra av silver i enskild, dvs. TGA:s samling. Det är sistnämnda unika ex. jag erbjuder Generalkonsuln att köpa. Det tillföll mig jämte ett av hertig Johan ("Johannes") egenhändigt underskrivet brev. Då jag hörde, att Generalkonsuln inte ägde denna sällsynthet, frågade jag varför han inte erbjöd Eder det, men han svarade på det, att medaljen och brevet, som han menade borde följas åt, ville han behålla till det sista, "något vackert och sällsynt vill jag väl äga själv", sade han.

Om Generalkonsuln äger den sällsynta Karl IX:s 4-mark 1604, silver, 44 mm (två mindre kantsprickor, som alltid förekomma, enl. TGA) vet jag inte. Sällsyntheten består i, att vapnet är bakvänt graverat, dvs. lejon och tre kronor ha bytt plats. Ett dylikt ex. fanns med på den danske grosshandlaren Bruuns auktion 1914, men det var inte präglat i samma stamp som det TGA:ska ex., som således ur myntsamlarsynpunkt är märkligt även i det avseendet. TGA hade förvärvat ex. ganska nyligen, och han betecknade det som RR.

Samtliga handlingar i förteckningen äro i ett förstklassigt skick. Ett unicum i sitt slag är skräddarräkningen från 1567 med påskrift om utanordning av (egenh.) Karin Månsdotter. Pergamentshandling från 1680-t. med två oskadade sigill i felfria trädosor är bara den en museisak, intakt som den är. Alla handlingar härstamma från juveleraren Hammers samlingar.

Skulle Generalkonsuln vilja köpa det förtecknade, blev jag tacksam, och jag kunde fortsätta med en skrift om TGA:s gärning. - Givetvis står jag till förfogande när och var som helst (dock inte 6-12 mars, då jag reser till Västergötland).

Bil. katalog o. fört.

Med största högaktning
Efraim Lundmark

Till brevet hör en bilaga. I denna förtydligar Lundmark uppgifterna om det som är till salu:

Medalj med bröstbild av hertig Johan av Östergötland. Gjuten i silver 1610 av guldsmeden Ruprecht Miller, troligen efter modell av Johannes Bureus. Det enda kända originalet. i silver (ett ex. i guld finns i myntkabinettet, Sthlm; se Appelprens katalog nr 70, 11 okt. 1939, s. 6). Silverex., TGA:s eget, värderades då av honom till "ungefär" 2000 kr.

Mynt, 4 mark silver, 1604, med orikligt vapen (lejon och tre kronor ha bytt plats). Värderades av TGA till 575 kr.

Brev, dat. 19 dec. 1615, ang. några som sprida villomeningar, egenhändigt underskrivet av hertig Johan av Östergötland ("Johannes").

Köpehandling, pergament, med två fullkomligt bevarade sigill i träkupor, ang. Märta Soops frälsegård nära Falköping samt fullmakt, liksom pergamentsbrevet undertecknat av häradshövdning

Gustaf Rydingstierna, båda handlingarna 1680-talet.

Räkning av en skräddare Sthlm, dat. dec. 1567, med egenhändig underskrift (utanordning) av "Hans maj:s snart utkorade furstinna och drottning" (detta i texten) Karin Månsdotter.

Nio div. handlingar: 1538, 1687, 1701, 1785, 1806, 1810, 1815, 1818, 1825, var till kommer det (köpebrev) uppbud av 1797 Carl Johan Gyllenborg gjort å stenhus på Norrmalm, Sthlm, han köpt av Jacob De la Gardie och varpå Appelpren skrivit transkriptionen av hertig Johans brev 1615.

Alla handlingar utom pergamentsbrevet inlagda i ett omslag av gulbrun[t] karduspapper, 1700-tals, med Amsterdams vapen och pappersmärket i svart tryck. Handlingarna ha urspr. tillhört juveleraren Chr. Hammers samlingar.

Appelprens myntkataloger (inkl. medaljer etc.) nr 1-82 jämte en del stencilerade; nr 1-70 auktionskataloger med uppdragsgivare, pris och köpare inskrivna av Appelpren, det enda ex. av detta slag, inlagda i kartonger och pärmar (böra bindas i ca fem band, vilket trol. kostar 150-200 kr; om Generalkonsuln reflekterar på denna unika katalogsamling, som innehåller flera numismatiska, av TGA inskrivna noter, de flesta mycket intressanta, kan jag ev. ge bokbindare anvisningar hur inbindningen bör utföras, så att intet skäres bort). Jag har blivit tillfrågad för ett par år sedan, om jag ville sälja samlingen till Danmark, men jag avböjde, då jag tyckte den bör stanna i Sverige.

Med hänsyn till att kronan nu inte är värd knappt hälften mot då A satte pris på medaljen 1610, hertig Johans, och myntet 1604, Karl IX:s, att vissa handlingar ovan äro stora uniciteter och att A:s kataloger äro av stort värde för den framtida forskningen (och såvitt jag förstår ett nyttigt komplement till Generalkonsulns samlingar) synes det mig, att ett pris av sjutusenrehundra (7300) kr totalt, för allt det förtecknade, motsvarar dagvärdet på de uppräknade föremålen. Jag har kontrollerat prisen så långt möjligt med olika sakkunniga och med värdesättningen på den europeiska (och svenska) marknaden. Ev. vågar jag be Generalkonsuln komma med något förslag.

Det blev nu ingen affär mellan Efraim Lundmark och Generalkonsuln. Dels var Axel Ax:son Johnson då tämligen gammal, 78 år, och hade kanske fått ett minskat intresse för den numismatiska samlingen och dels var nog försäljningspriset något högt. År 1954 kunde man köpa en splitterny Volvo för 7 300 kr.

Den fina samlingen med Appelprens kataloger finns idag i privat ägo. Tyvärr blev det ingen skrift om mynthandlaren T. G. Appelpren. En sådan skulle verkligen ha intresserat många av dagens numismatiker. □

Tidiga Salapolletter

Av Bengt Hemmingsson

Stora Kopparberg och Sala silvergruva var länge Sveriges viktigaste malmfyndigheter.¹ När Salas silverstreck upptäcktes är dock höljt i dunkel. Någon malmbrytning är inte dokumenterad förrän strax efter år 1500, medan C¹⁴-prover indikerar att gruvbyn byggdes under 1400-talet. Provtagningar som utförts i området med den s.k. Schmidts testhammare, pekar till och med på en brytning av silver redan under 1200-talet.²

Eftersom silverutvinningen hade stor inverkan på tillförseln av ädelmetaller till rikets myntning, försökte vasaregenterna från tid till annan genom olika åtgärder främja brytningen vid gruvan. Så skedde exempelvis ganska snart efter Gustav II Adolfs regeringstillträde, då bl.a. ett kungligt brev utfärdades i vilket bönderna i kringliggande län, jämte flera uppländska härader, beordrades att bistå Salberget med olika arbetsinsatser.³ Det rörde sig om s.k. vinde- och vaskekörning samt tillförsel av gruvved, tjänster som bönderna också hade möjligheter att kontant friköpa sig från.⁴ Tillgången till ved och kol var i princip lika viktig som tillgången till malm i den relativt komplicerade utvinningsprocess som bedrevs vid Sala gruva.⁵

Själva brytningen av malmen skedde ända fram till 1870-talet genom s.k. tillmakning. Denna process innebar att man genom anläggande av eldar hettade upp berget för att därefter kyla av det med vatten, varvid det sprack. Malmen fördes därefter med hjälp av hand- eller hästvindar upp i dagen och kördes till bokverket. Där slogs den i mindre stycken av vattenkraftdrivna järnstampar. Ofta var dock inte malmen så ren, att det räckte enbart med denna åtgärd. För att få den skild från bergarten måste den i så fall krossas under vattenbegjutning och vaskas. Vaskningen skedde i särskilda vaskhus i stora tråg, s.k. planhårdar. Från dessa fördes malmen av vattnet ned i flera på varandra följande kar, varvid de grövre malmkornen hamnade i de närmaste och de finare i de längre bort liggande.

Den därigenom anrikade malmen bestod huvudsakligen av blyglans med sitt innehåll av silverglans. Vid den påföljande rostningen övergick blyglansen till blyoxid och blysvlfat,

Sala silvergruva, ensidig näverpolletter för 1 lass vask, troligen präglad under 1640- eller 1650-talen.

A. W. Stiernstedt: *Beskrifning öfver svenska kopparmynt och polletter II*; Stockholm 1872, s. 121 nr. 20.

Foto KMK.

i vilka silvret ingick. Blyoxiden reducerades därefter i en schaktugn med träkol till bly, som samlade till sig malmens silver. Detta s.k. verk-bly omsmältes sedan i en drivugn, och blyet avlägsnades genom luftoxidation (avdrevs) vid hög temperatur som smält blyoxid, under det att silvret ej angreps. Det därvid erhållna silvret, som samlats i botten av drivugnen, raffinerades slutligen – i en annan mindre ugn – genom omsältning till finsilver av hög renhet.

För att återgå till de pålagor som belastade bönderna i trakterna kring Sala, så vet vi att man relativt tidigt utdelade polletter såsom bevis på fullgjorda körslor eller leveranser av kol. Det hittills äldsta skriftliga belägget för detta är från den 19/5 1636, då inspektorn Erik Hansson gavs order om att lämna polletter till bönderna för det kol, som levererades som ersättning för mantals- och boskapsskatt. Vid uppbördstingen fick de sedan lämna polletterna till fogden som bevis för fullgjord skatteplikt. Bergslaget vid Sala gruva löste i sin tur in polletterna av uppbörds-männen, varigenom kronan slutligen erhöll sin skatt i kontanter.⁶

Dessa tidiga polletter var tillverkade av näverbitar, som präglades med stämplat av järn. På 1640-talet tillverkades stamparna av guldsmeden Sven Persson i Sala.⁷ Näverpolletterna slets ut fort, varför gruvrätten år 1654 bestämde att nya för vask och kol skulle tillverkas varje kvartal, varefter de gamla skulle brännas upp. Vid varje tillfälle präglades ca 1000 polletter. Pollettstamparna

förvarades i en bordslåda med två lås, till vilka bergmästaren respektive hyttmästaren hade var sin nyckel.⁸

Bruket av polletter vid Salagruvan kan beläggas redan under det tidiga 1610-talet. I hyttfogden Joen Olofssons räkenskap för uppbörd och utgift under år 1613 finns nämligen följande notis: "Jahann gullsmedh i Västerås hafuer bekommit för en waskstempel som han hafuer utskurit som hans zedell förmeler/utan dato/ Penningar – 2 dal."

I den "zedell", dvs kvitto, som Johan guldsmed i Västerås¹⁰ upprättat finns ytterligare upplysningar:

"Item haffuer iagh Jahan guldsmedh skurit en stempel till Wäsby gruva och derföre bekommit 2 dal."

Tydligt är den tillverkade stampen avsedd att användas för präglning av polletter för vaskekörning utförda av bönder bosatta kring Wäsby gård. Den var belägen i Sala landsförsamling och blev år 1530 säte för fogden i det efter gården uppkallade länet. Sala hyttegårds ägor låg i sambruk med Wäsby ägor åtminstone i början av 1600-talet, vilket skulle förklara notisernas innehåll.¹¹

När det gäller att få förklarad benämningen "vask", så kan vi konsultera Sven Rinmans år 1788-89 publicerade – men än idag mycket användbara – *Bergwerks Lexicon*: "Vask eller vaskmalm", skriver han, "kallas den malm, som uti sin bergart sitter så inblandad, att den därifrån ej på annat sätt kan skiljas än genom boking [dvs krossning, se ovan] och vaskning, och utan att på sådant sätt befrias ifrån odugeligt berg, skulle fordra mycket större smältningskostnad, eller knapt vara smältvärdig".¹² Det rörde sig således om malm av sekunda kvalitet.

Tillverkningen av vaskpolletter kan tveklöst sättas i samband med det inledningsvis nämnda kungliga brevet av den 15/11 1612. Två gruvor låg obrukade vid Salberget, hette det, eftersom vinde- och vaskekörningen ej skedde med nog drift. Därför befalldes allmogen i Wäsby gårds och Västerås län samt Häbo, Erlichundra, Ulleråkers, Bälunge, Vaxala, Lagunda och Trögdas härader att förrätta körningen utan försummelse, samt att i god tid framskaffa gruvveden. Allmogen i Wäsby län ålades därutöver att av hudar och bockskinn tillverka linor till Salberget.¹³

Avslutningsvis bör det framhållas – såsom jag påpekat i annat sammanhang¹⁴ – att det säkerligen kan framkomma ytterligare uppgifter ur det bevarade arkivmaterialet som belyser den tidiga polletthistorien i Sverige. Eftersom polletterna oftast tillverkades i näver under denna tid, så har av naturliga skäl endast ett fåtal bevarats till idag. Därför står tyvärr vårt hopp främst till den framtida arkivforskningen, när det gäller att utöka vårt vetande om dessa betaltalningsmedels äldsta historia.

Noter

¹ De båda standardverken om Sala gruva är – G. A. Granström: *Ur Sala gruvas historia intill 1600-talets mitt*, Västerås 1940, och P. Norberg: *Sala gruvas historia under 1500- och 1600-talen*, Sala 1978. För gruvans sentida historia, fram till driftens upphörande år 1908, se B. Engelbertsson: *Företagshistoria med nya infallsvinklar*, Sala gruva kring 1900, *Historisk tidskrift* 1979, och dens.: *Industriarbete i förindustriell arbetsmiljö*, Sala gruva och silververk under 1800-talet, Uppsala 1987.

² R. Meurman: *Silverberg i Järnbärland. Bergshantverkens begynnelse i ljuset av Schmidt Testhammardateringar*, Uppsala 2000.

³ Riksregistraturret 15/11 1612 (Riksarkivet).

⁴ Vinde- och vaskekörningen kan räknas till de s.k. ovissa räntorna, som successivt fick en permanent karaktär. Fram emot mitten av 1600-talet hade den börjat utgå som en penningavgift i de trakter som det är frågan om här; se G. Wittrock: *Regering och allmog under Kristinas förmyndare. Studier rörande allmogens besvär*, Uppsala 1948, s. 38f och K. Ågren: *Adels bönder och kronans. Skatter och besvär i Uppland 1650-1680*, Uppsala 1964, s. 70f.

⁵ Se avsnittet om "silfwertillverkning" i S. Rinman: *Bergwerks Lexicon*, del 2, Stockholm 1789, s. 612ff och N. Björkenstam: *Framställning av silver ur blymalmer på 1600-talet i: Silvret från Nasafjäll. Arkeologi vid Silbojokk*, Riksantikvarieämbetet; Byrån för arkeologiska undersökningar, Stockholm 1989.

⁶ P. Norberg & L. O. Lagerqvist: *Polletter vid Sala silvergruva. Tekniska Museets årsbok Daedalus* 1955, s. 62; Se även L. O. Lagerqvist: *Sala bergslags pollettstamper (NNÄ 1971)*.

⁷ Norberg kallar honom Stellan Persson. En guldsmed vid namn Sven Persson nämns dock som verksam i Sala ffg 1628, sista gången 1652. Se E. Andrén, B. Hellner, C. Hernmarck & K. Holmquist: *Svenskt silversmide. Guld- och silverstämplat 1520-1850*, 2:a uppl., Stockholm 2000, s. 522.

⁸ Norberg & Lagerqvist 1955 s. 67.

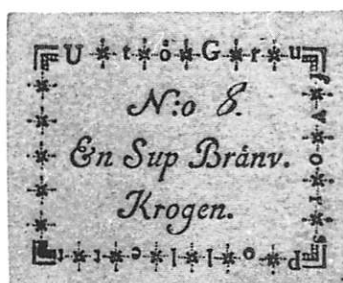
⁹ Bergsbruk vol 80, Sala gruva 1613:2 (Kammararkivet).

Brännvinspollett från Utö gruvor

Bland alla polletter som kommer från Roggebiblioteket i Strängnäs finns ett antal som är tämligen okända för dagens numismatiker. Detta faktum är naturligtvis intressant när tex Sven Svenssons polletter kommer att beskrivas i katalogform. Det finns tankar om att då beskriva både Svenssons samling och den som finns i Kungl. Myntkabinettet. Läger man dessutom till samlingen från Strängnäs blir resultatet mer heltäckande. En säkerligen mycket ovanlig papperspollett finns i Strängnäsgruvan. Det är en brännvinspollett från Utö gruvor. Polletten gav innehavaren rätt att vid inlösen få en sup brännvin. Papperet har beige färg och texten är svart. Den lilla papperspolletten, 45 x 36 mm, har en dekorerad ram med följande text insprängd: *Utö Grufvors Pollett*. Innanför ramen finns följande text: *N:o 8. / En sup Brännv. / Krogen*.

Knappast någon ö i Stockholms skärgård kan ses ur så många aspekter som Utö. Förutom att den är en vanlig, om ock sällsynt naturskön skärgårdsö, är den känd som den gamla gruvön med anor sedan medeltiden. Den är vidare bekant som den fashionabla badorten där man kan njuta av livet under några korta sommarmånader. Utö världshus är vida bekant som ett utmärkt matställe för seglare och andra besökare. Även militären har länge intresserat sig för ön och anlade under andra världskriget skjutbanor.

I *Relation om Svea Rikes Bärgrårk utgifven af Nils Jönsson Krok Anno 1624* (tryckt i Jernkontorets annaler 1898) finns följande text som något belyser gruvornas ålder: *Uthö som ligger i Östra Hanninge ther äro 9 grufwor. Mallmstreket löper 2 quarter bredt igenom them alla och håller 2 lod ett Skjepp:d Mallm och then djupaste, hon är 10 famnar, then*

andre thernäst 9 famnar the andre äro intet djupe ther hafwa Tyskar i fordom tid brukat och fördt Mallmen bordt jämwäl bodt ther i Stenkuhlor och inga andra hus hafft. Av denna text förstår vi att en livlig brytning ägt rum sedan långt tillbaka i tiden.

Gruvorna liksom övriga ön ägdes under 1600-talet av släkten Bielkenstierna. Vid reduktionen 1684 indrogs emellertid gruvorna till kronan, som i sin tur arrenderade ut dem till enskilda personer. Dessa personer skulle förbinda sig att mot en avgift av 1 rdr specie per 18 skeppund årligen bryta minst 40 000 skeppund, dvs 6 800 ton malm. Det visade sig vara svårt att finna arrendatorer, som var villiga att gå med på dessa villkor. Ett svårt avbrott förorsakades genom ryssarnas härjningar 1719, då hela ön skövades. Under frihetstiden tycks kronan ha tappat intresse för gruvan och 1739 återgick den till öns dåvarande ägare, en medlem av familjen Bonde. Därefter var det familjen Reuterskiöld som blev ägare. År 1804 övertogs emellertid både gruvan och hela ön av ett bolag, bildat av de bruksägare, som hade det största intresset i gruvan.

De bruk, som under tidernas lopp försetts med järn från Utö, är förvånande talrika och belägna vida omkring. De låg utoffer hela svenska kusten från Melderstein vid Boden ned till Olofsström i Blekinge och i Finland. Resultaten för gruvan gick upp och ned. En bra period var vid slutet av 1700-talet, medan bottenvärden nåddes 1810-1815. Glandsperioden inföll under 1840-talet. Utö hade största antalet gruvarbetare 1846. År 1879 nedlades driften helt.

När användes papperspolletten från Utö? Om man går efter utseendet är det senast under 1840-talet. Det var då som antalet gruvarbetare var som flest och säkert fanns det underlag för en krog. Varje pollett tycks ha haft ett nummer. Kanske var det en löneförmån att få brännvin. I så fall delades kanske polletterna ut samtidigt med lönen.

Ian Wiséhn

¹⁰ Johan Johansson (1572 – 1654) i Västerås, mästare från 1605. Sedermera bl.a. borgmästare i staden; se *Svenskt silversmide 1520-1850*, s. 662.

¹¹ J. A. Almqvist: *Den civila lokalförvaltningen i Sverige 1523-1630*, del II:1, Stockholm 1919, s. 250ff.

¹² Rinman 1789, del 2 s. 1108.

¹³ Riksregistraturret 10/5 1613 (Riksarkivet).

¹⁴ B. Hemmingsson: *Polletter i Sverige före 1660*, *SNT* 1997:7, s.160-167.

Assignment från Krämbohls bruk

Under 1800-talet, men även under seklet dessförinnan, förekom det att enskilda personer utfärdade skriftliga anvisningar som begagnades som sedlar. Dessa gällde i innehavarens hand utan transport och de var dragna på ett konto, oftast hos Rikets Ständers Bank. Anvisningarna, ibland även benämnda assignationer, blev särskilt vanliga under 1820-60-talen. Genom lagstiftning tilläts nämligen enskilda att utställa sådana anvisningar på 20 riksdaler banko. Hos nämnda bank rör det sig om mer än ett sjuttiofåtal företag eller enskilda personer som utnyttjat sig av denna rätt att utställa anvisningar på sina konton.

"Sedlarna" är oftast mycket typografiskt tilltalande, tillkomna under en period med fin boktryckarkonst. Många utställare skötte sina konton väl och anvisningarna kunde cirkulera bland allmänheten med stor tilltro. Mer beklagligt var, att för några utgivare gick det betydligt sämre vilket resulterade i konkurs. Ett sådant exempel är den stora "sedelutgivningen" vid Skultuna bruk som bland annat förorsakade innehavaren C. W. Hammarskiölds konkurs. Beryktad i detta sammanhang är också Ruds gård där C. D. Larssons konkurs gjorde sedlarna nästan värdelösa.

Krämbohls Bruk tillhörde egendomen Claëstorp

Assignationer från Krämbohls bruk i Södermanlands län uppfyller kriterien typografiskt tilltalande, men där sedelutgivningen också blev en anledning till ägaren Claës Casimir Lewenhaupts konkurs.

Krämbohls Bruk tillhörde egendomen Claëstorp i Östra Vingåkers socken. Den förste Lewenhaupt på Claëstorp var Claës Axel Lewenhaupt, som dog 1808 endast femtio år gammal. Han fick efter sin fasters man riksrådet Claes Strombergs död 1782 som fideikommiss Claëstorp i Östra Vingåker. Han efterträddes av äldste sonen Claës Casimir Lewenhaupt. Till änkan efter Claës Axel tillbyggdes en våning på huvudbyggnaden vid Krämbohls Bruk.

Krämbohls Bruk var vackert beläget på en höjd mellan sjöarna Viren och Lillsjön och omramat av Virens båda utlopp i Lillsjön. Bruket var relativt stort på 1600-talet och fick år 1718 stora rekognitionsskogar¹. Masugnarna och järntillverkningen

behövde träkol för sin produktion. Detta krävde tillgång på skog vilket man fick mot en avgift från en av kronan därför avsatt rekognitionsavgift. På Krämbohls Bruk fanns både stångjärnsmedja och spiksmedja på 1800-talet. Järnbruket hade även såg och gård.

Claës Casimir Lewenhaupt sedelutgivare

Utgivaren av "sedlarna", Claës Casimir Lewenhaupt, var född 1784 och han tillträdde Claëstorp vid unga år. År 1808 blev han löjtnant och deltog samma år i kriget mot Norge. Året efter blev Claës Casimir Lewenhaupt kammarherre hos drottningen och 1826 blev han överstekammarjunkare.

Claës Casimir Lewenhaupt köpte 1829 tillsammans med sina bröder tre åttondelar av Gustafsbergs och Carlsbergs kopparverk i Kall, Jämtland. Där var han VD 1829-1834. Som sådan ansågs han dock som oduglig, och detta tillsammans med eldsvådor bidrog till att företaget gick med förlust. Under denna tids-

period drev han bland annat också Krämbohls Bruk. Affärerna kom i olag under järnbrukskrisen på 1830-talet. Hans hustru ärvde efter sin far Corfitz Ludvig Beck-Friis död 1834 en betydande förmögenhet. Men Lewenhaupt var en dålig hushållare och gjorde ganska vidlyftiga affärer. Detta tillsammans med Lewenhaupts utgivning av egna sedlar (assignationer) bidrog i stor utsträckning till de ekonomiska problemen. Följden blev konkurs 1843.

Gästfriheten på Claëstorp hos Claës Casimir och hans hustru var stor. Möjligheten att härbärgera otroligt många gäster förutom den stora familjen gav en tid Claëstorp smeknamnet "Hotell Guttaperka".

Assignationen

Assignationen, 165 x 185 mm, domineras av grevliga ätten Lewenhaupts vapen längst upp. Texten på sedeln är: "Herrar Commissarier i Rikets Ständers Bank behagade för min räkning till Innehavaren betala en Summa stor Tjugu Riksd Banco. Krämbohls Bruk d." (datum där dag,

Assignation från Krämbohls Bruk utgiven 1832. Foto: Magnus Widell.

månad och sista årtalssiffran är handskrivna). De tre första årtalssiffrorna 183. är tryckta. Assignmenterna är undertecknade av Claës Casimir Lewenhaupt. Inom två cirklar nedtill två vapenbilder, varav den vänstra är ett krönt CL och till höger krönt vapenbild som återfinns i mitten av stora vapenbilden. Nedtill valör, assignmentens nummer och årtal (handskrivet). Bruksassignmentens fyra

horn har vitstämplat och i pappret återfinns ett vattenmärke, namnet CLAES LEWENHAUPT, som kan läsas såväl till vänster som till höger.

En annan beröringspunkt med sedlar fick Claës Casimir Lewenhaupt vid 1823 års riksdag. Han tog då initiativet till städgan av år 1824 som möjliggjorde bildandet av privatbanker.

Magnus Widell

Not

¹ = rekognitionsskog: Kronoskog som fick disponeras av ett bruk eller sågverk som uppmuntran av bergshantering. Som ersättning till staten erlades, sedan 1689, en viss avgift, s.k. rekognitionssavgift.

Litteratur

Lewenhaupt, C.: *På Claëstorp – förr och nu*. Stockholm 1963.
Svenskt biografiskt lexikon.

Provtryck från 1952 av den 5-kronorssedel som slutligen utgavs 1954. Konstnär bakom sedelns utformning är Mark Sylwan (1914-93). Foto: Riksbankens Sedeltryckeri, 1952.

Något om tillkomsten av 5-kronorssedeln från 1954

I pressen sa man att kungen liknade en sydamerikansk general. Nej, så värst populär blev inte den nya femman som utgavs 1954. Dessutom var den starkt försenad. Tanken var nämligen att den skulle ha varit färdig till Gustav VI Adolfs 70-årsdag den 11 november 1952.

Något om sedelns tillkomst berättas i ett särskilt protokoll hos industristyrelsen i Riksbanken den 12 juni 1952. Industristyrelsen bestämde nämligen att Axel Rosswall från bankens sedeltryckeri och konstnären Mark Sylwan skulle resa till London för att där besöka det engelska sedel- och frimärkstryckeriet Thomas De la Rue & Co., Ltd. Tanken var att svenskarna i London skulle diskutera framtagningen av den nya 5-kronorssedeln. Tydligt var det så att engelsmännen var djupt involverade i sedelprojektet.

Industristyrelsen hade beslutat att man skulle försöka få fram sedeln till kungens födelsedag. Där sa man också att herrarna Rosswall och Sylwan skulle få vistas i England under högst tio dagar. Förutom vanligt traktamente och ersättning för hotellrum skulle Sylwan dessutom få ytterligare 45 kronor per arbetsdag som åtgick för resan såsom "gottgörelse

för mistad arbetsinkomst hos tidningen Svenska Dagbladet". Man beslutade också att hos fullmäktige förordas, att 5-kronorssedeln endast skulle erhålla ett nummer bestående av två litrabokstäver och sex siffror, samt att facsimilerna skulle ingå i koppartrycket, varvid endast en facsimilkombination skulle användas.

Axel Rosswall skulle vid resan till England ta med sig ett makulerat provexemplar av den då nya 1000-kronorssedeln (typ stående Svea från 1952 – även den ritad av Mark Sylwan). Orsaken var att man skulle bereda Thomas De la Rue tillfälle att ta del av det gravyrarbete, som utförts vid Riksbankens sedeltryckeri. För säkerhet skull lade man till i protokollet "och skulle sedeln av herr Rosswall återställas vid återkomsten till Sverige".

Man lyckades visserligen få fram några provtryck under år 1952, men att genomföra en större produktion var det inte tal om. Det kan dock noteras att tidningarna redan då kunde visa bilder på sedeln. Nej, det skulle dröja ända till 1954 innan allmänheten fick se sedeln i verkligheten.

Mark Sylwan (1914-1993) var både konstnär och författare. År 1948 var han med om att grunda *Skolan för grafisk formgivning*. Han tecknade sedlar och frimärken (tex Gustav VI Adolf, typ I, 1951-57, och Sveriges järnvägar 100 år 1956). Sylwan blev mer allmänt känd för sina

satiriska teckningar i Svenska Dagbladet åren 1943-55 och för sina bokillustrationer. Bland hans skönlitterära verk kan nämnas *Lunch med demiurgen* (1974) och *Missa Ba Ba* (1983).

I någon mån kan man idag hålla med om att 5-kronorssedeln från 1954 inte var helt lyckad. Den ingick inte heller i någon genomtänkt serie av sedlar. Som de flesta numismatiker känner till utgav Sveriges Riksbank år 1890 den fina sedelserien "Sittande Svea". Efter femtio år, dvs 1940, ersatte man 10-kronorssedeln i serien med den s.k. "Gustav Vasa – vit medaljong" som trycktes under åren 1940-62 (de första sedlarna bär årtalet 1940, men kom inte ut i cirkulation förrän i början av 1941). Denna sedel hade utformats av konstnären Akke Kumlien. Det utgavs även en jubileumssedel i valören 5 kronor 1948 med anledning av Gustav V:s 90-årsdag. Det kan också nämnas att man 1939 dessutom utgav en helt ny valör, nämligen 10 000 kronor. Ingen av dessa sedlar bildade någon enhet eller serie om så vill kalla det. Det skulle faktiskt dröja ända till 1965 innan man tog ett helhetsgrepp kring våra sedlar. Det var då som Eric Palmqvists sedelserie kom ut.

Femman från 1954 genomgick en smärre ansiktslyftning 1962. Blä bytte man ut vattenmärket med Gustav VI Adolfs porträtt mot Esaias Tegnér. Även en säkerhetstråd tillkom.

Ian Wiséhn

Jättegrytan och karbidlampan

Av Eva Wiséhn

John Eriksson – en man som var "mycket intresserad av gamla ting" – undersökte på försommaren 1952 en s.k. jättegräva invid Hammar gård i Muskö socken i Södermanland. Jättegrävar är urholkningar i fast berg som åstadkommit genom erosion av vatten och grus i en snurrande rörelse. Denna typ av naturligt bildade skålar i sten och berg har ofta fått en övernaturlig betydelse i folktron. Man har oftast mynt och andra metallföremål i grytorna i hopp om lycka och skydd mot onda krafter.

Jättegrävan vid Hammar gård var 1952, på grund av en torrperiod, helt tom på vatten. I bottenlammet påträffades sextiosju kopparmynt från 1642 till 1852 samt en behållare till en s.k. karbidlampan. Fyndet inrapporterades till Kungl. Myntkabinetet. Då det var hembudspliktigt enligt fornminneslagen gick ärendet den sedvanliga fyndhanteringsgången och i ett PM står följande:

"Då fyndet är hembudspliktigt men dess lagliga inlösen värde räknat efter metallvärdet endast är 1.20 kronor föreslås dess inlösen såsom ett för Kungl. Myntkabinetets framtida utställning viktigt objekt med ett belopp av 20 kronor ..."

I beslutet står: *"Kungl. Myntkabinetet har den 19 september 1952 beslutat inlösa de 67 kopparmynten, som påträffades vid undersökningar av jättegrävan intill Eder gård, med kr. 25:–, ... Därutöver vill Kungl. Myntkabinetet som erkänsla för Eder intresse och den omsorg, med vilken undersökningen sköttes, som gäva överlämna dels en avskrift av dr Sällströms rapport rörande fyndet med fotografier, dels bifogade 3 små böcker, vilka möjligen kunna vara av intresse..."*

Fyndet tillfördes därmed samlingarna med inv.nr 24712. Inlösenbeloppet får man nog anse som tämligen bra med tanke på att ett mandsdagsverke gav lite drygt 18 kronor och ett kg smör kostade knappt 7 kronor.

När Muskö hembygdsförening anhöll om att få låna "sitt myntfynd" under en kort period och att få visa det för dagens Musköbor fanns det anledning att se över det femtio år gamla fyndet.

Plötsligt löstes också ett litet mysterium. Undertecknad har sedan

Skatten från Muskö socken, Hammar gård, KMK 11 893.
Mitt i mynthögen står en del till en karbidlampan som påträffades samtidigt med fyndet.
Foto Gabriel Hildebrand.

många år försökt klara ut ett frågetecken kring en mindre papplåda med ett underligt föremål som finns förvarad i samlingen. På papplådan finns endast anteckningen "Intendent Bellander tillh. 11/9 -52 från" överstruken och så "Till Antikv. F. Sällström". Texten talar om att Sällström lämnat över kartongen med innehåll till intendenten vid Kungl. Armémuseet vilken sedan återlämnat det. I övrigt finns inget som talar om vad det är för föremål eller varifrån det kommer och ännu mindre varför det finns i Kungl. Myntkabinetets samling.

I och med en artikel om fyndet skriven av upphittarens son, Erik Eriksson, i *Musköbladet* nr 1981:7, kom äntligen förklaringen till innehållet i papplådan.

Folke Sällström hade vid Musköfyndets ankomst till museet dokumenterat mynten. I fyndet fanns också ett oidentifierat föremål, en liten järnbehållare med gängat lock av koppar upptill. Sällström försökte sig på en tolkning av "den lilla järnbehållaren". Enligt ett tidigt uttalande skriver Sällström att hans tolkning, "efter att ha rådfrågat kolleger", var att det rörde sig om ett tändrör eller projektil till en mina, men ingen

kunde med säkerhet identifiera föremålet, "trots ett flertal institutioners välvilliga medverkan".

Tolkningen, att det rörde sig om något militärt föremål, ledde till att undertecknad tog kontakt med Armémuseet, närmare bestämt Bengt Hermansson och Erik Walberg. Den sistnämnde kunde ganska raskt konstatera att det rörde sig om en del till en karbidlampan.

På en mässingsbricka som finns fästad på lampan finns texten "Typ 100 GvF", samt däröver tre kronor. Det betyder att karbidlampan är typgodkänd och märkt med Gottfried von Feilitzens märke. Feilitzen var inspektör för sprängämnen. Typ 100, i listan över typgodkända karbidlampor, kallades av tillverkaren O. Grönbladhs Mekaniska Verkstad på Kungsholmsgatan 64 i Stockholm för "X".

Senare fann undertecknad i ett PM från den 11 september 1952 skrivet av Sällström uppgiften att det rör sig om en behållare "till en karbidlampan av en modell, som av fabrikmärket att döma en gång varit i bruk inom marinen."

Under en period fanns det ca 550 olika typer av karbidlampor. Av dessa var 61% s.k. droplampor, 32%

sug- och trycklampor, 0,6% "karbid i vatten" och dessutom ca 6,4% importerade lampor. I Sverige fanns under samma period 373 verkstäder som tillverkade lampor. Av dessa var 129 placerade i Stockholm.

Karbidlamporna var en sorts belysningsanordningar med en behållare för kalciumkarbiden, CaC_2 , och en behållare för vatten samt en brännare. De förenades med varandra genom en reglerbar ventil. Genom att öppna ventilen fick man karbiden att reagera med vattnet och acetyl bildades. Acetylen brann sedan med en kraftig vit låga. Karbid är en förening mellan kol och någon metall.

Mynten tilldrar sig naturligtvis ett ännu större intresse då de visar att jättegrylan använts som offerplats kontinuerligt från 1640-talet till ca 1852. Vägen till Norra Muskö brygg ledde förbi jättegrylan. Här har alla som varit på väg mot bryggan, havet och båtarna vandrat förbi. Många har offrat en slant och önskat sig en god seglats.

Samtliga mynt är av koppar och av lägre valörer, bortsett från tre s.k. nödmynt från Karl XII:s tid i valören 1 daler sm. Det äldsta myntet är från drottning Kristinas regeringstid, 1/4 öre 1642, medan det yngsta är från Oscar I:s regering, 1/6 skilling 1852.

Mynten är följande: Kristina, 1/4 öre 1642 (1 ex); Karl XI, 1/6 öre 1671 (1 ex); Karl XII, 1/6 öre sm 1707 (1 ex), 1708 (1 ex), 1716 (1 ex), 1718 (2 ex), 1 daler sm 1717 (1 ex), 1718 (2 ex); Ulrika Eleonora, 1 öre km 1719 (7 ex), Stora Kopparbergs pollett 1719 (1 ex); Ulrika Eleonora / Fredrik I, 1 öre km 1719 (6 ex); Fredrik I, 1 öre km 1720 (6 ex); Adolf Fredrik, 1 öre km 1768 (3 ex), Stora Kopparbergs pollett 1762 (1 ex); Gustav III, 1 öre km 1779 (1 ex); Gustav IV Adolf, Riksgäldskontorets pollett, 1/2 skilling 1799 (3 ex), 1/4 skilling 1800 (1 ex), 1/12 skilling 1802 (1 ex), 1805 (6 ex); 1808 (6 ex); Karl

XIV Johan, 1/4 skilling 1819 (1 ex), 1820 (1 ex), 1821 (1 ex), 1827 (1 ex), 1829 (1 ex), 1/3 skilling banko 1838 (1 ex), 1/6 skilling 1830 (4 ex), 1835 (1 ex), 1835 (1 ex), 1/6 skilling banko 1836 (2 ex), 1838 (1 ex); Oscar I, 1/6 skilling banko 1852 (1 ex).

Under några perioder har man tydligen offrat flitigare än under andra. Åren 1716-1720 är representerade med 25 mynt. Perioden präglades av oro i landet. Karl XII och hans armé skyddade Sveriges gränser. Landets ekonomi led svårt av krigskostnaderna och många män tvingades ut i kriget. Dessutom fanns hotet från rysshärjningarna. Vad händer då efter 1852? Kanske drogs vägen om

eller också kom det en generation som inte levde med samma vidskeplighet. Erik Eriksson skriver i sin artikel att varken han eller hans pappa har något minne av att man talade om offrande i jättegrylan. Det finns alltså ingen tydlig tradition kring jättegrylan på 1900-talet.

Hur har då lampan hamnat i jättegrylan? Ja, den kan naturligtvis ha tappats i vattnet i grytan, eller slängts där. Den har i varje fall troligen inget med offer att göra. Lamptypen användes också långt in i vår tid.

Referens

Eriksson, E.: Myntfynd vid Hammar. *Musköbladet* 1981:7.

Finansministern som personligen betalade för myntningen av guldmynt

Ämbetsmannen Eric Ruuth (1746-1820) efterträdde 1786 Johan Liljencrantz som statssekreterare för finansexpeditionen, dvs han var finansminister. Att vara ansvarig för rikets finanser under Gustav III kan inte ha varit en lätt sak. Kungen saknade större ekonomisk begåvning och hade egentligen ingen förståelse när pengar saknades för projekt som han ansåg vara viktiga. "*Jag föreställer mig att pappersbruken i Sverige icke brunnit upp*" var en replik som kungen fällde under kriget med Ryssland 1788-90, när Eric Ruuth framhållit att statskassan var tom.

Finansministern kunde knappast hålla med sin kung om att sedeltryckning i stor skala skulle lösa problemen. Just finansieringen av det ryska kriget var problematisk. Ruuth lyckades anskaffa de erforderliga medlen, men endast genom en oavbruten ökning av statsskulden. För att erhålla gulddukater till presenter vid fredsslutet nödgades Ruuth pantsätta sitt eget bordssilver! Det säger mycket om de svenska finanserna anno 1790.

Efter krigets slut fick Eric Ruuth avsked som finansminister. I stället "befordrades" han till president i Kammarkollegium och ståthållare på Drottningholm m.fl. slott. Många uppfattade denna förändring som tecken på kunglig onåd. Kanske tyckte Ruuth själv att han fick ett lättare arbete.

Den som idag äger en dukat från 1790 kanske har ett mynt som möjlighades genom finansministerns pantning av sitt bordssilver! Med silver kan man köpa guld!

Ämbetsmannen Eric Ruuth (1746-1820).
Reprofoto: Jan Eve Olsson, RIK.

Litteratur

Gidlöf, L., Ruuth, Eric. *Svenskt Biografiskt Lexikon*, Stockholm 1998-2000, s. 782-789.

Nordin, G., Eric Ruuth. Ett kort avsnitt ur hans liv. *Med hammare och fackla* 15, 1946, s. 39-53.

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42

111 20 STOCKHOLM

TEL 08-411 08 07

Köp dina julklappar
i Kungl.
Myntkabinettets
butik!

Siljans Jernvägs Aktie Bolag

– En viktig och stor fråga för öfre Dalarna

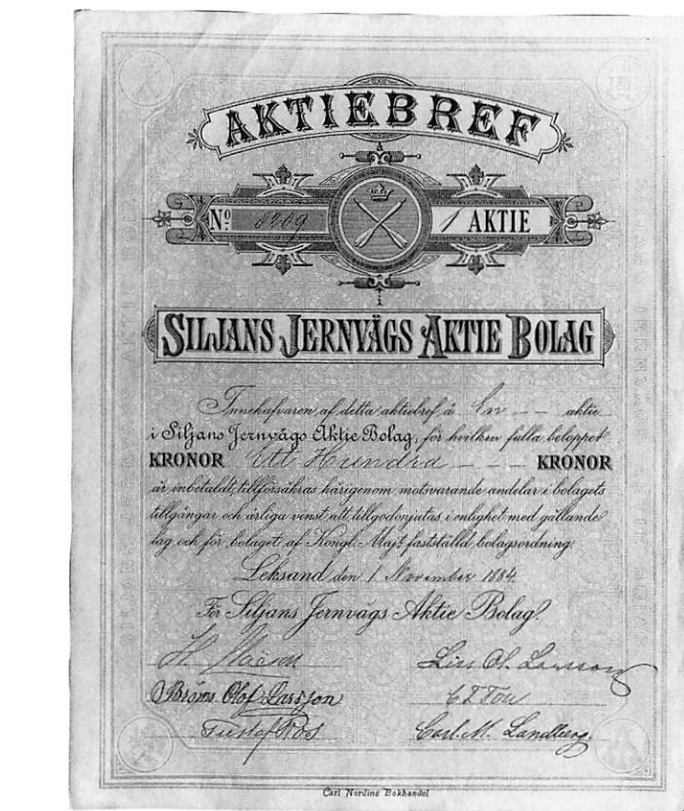
Av Ian Wiséhn

Aven om Siljansbanan aldrig kom att nå ända fram till Siljans strand, utan den resande måste byta till ångbåt vid Insjön, innebar järnvägens tillkomst en avsevärd förbättring av Siljansbygdens kommunikationer. Den nya tiden kunde göra sitt intåg!

Redan i början av 1850-talet fanns det planer att bygga järnväg till Siljansdalen. Detta förslag följdes av ytterligare några långt gående planer. Det skulle emellertid dröja ända fram till 1881 innan planerna blev möjliga att genomföra. Det var framför allt två män som energiskt arbetade för byggandet av järnvägen på sträckan Borlänge-Insjön. Den ene var riksdagsmannen Liss Olof Larsson från Västannor i Leksand. År 1881 hade han skrivit ett häfte med titeln *En viktig och stor fråga för öfre Dalarna*, där han utvecklade argumenten om byggandet av en järnväg. Främst handlade det om ekonomiska vinster för regionen. Den andre förespråkaren av järnvägen var nämndemannen Bröms Olof Larsson i Noret i Leksand. Han var mycket intresserad av moderna bekvämligheter och den nya tidens tekniska utveckling. Så tex var han den förste i bygden som skaffade telefon. Utanför gården vid Norsgatan lät han på egen bekostnad sätta upp den första gatlyktan i samhället. Men trots att både Liss Olof Larsson och Bröms Olof Larsson hade moderna idéer gick de alltid klädda i Leksandsdräkt. Detta gjorde de hemma, i Stockholm och på resa till Paris.

I december 1881 bildades Siljans Jernvägs Aktie Bolag. Arbetarna kom igång så smått med förberedelser i december 1882, och i mitten av april 1883 påbörjades arbetena i full omfattning. I början arbetade 175 man vid den stora jordskärningen och bankfyllningen vid Längsjön mellan Lännheden och Duvnäs. Arbetsstyrkan ökade under sommaren och hösten 1883 till 600 man. När räls så småningom börjades läggas på banvallen, hyrdes från Södra Dalarnes Järnväg ett lok och ett trettiotal flakvagnar för grus- och materialtransporter. Järnvägslinjens första sträcka, Borlänge-Lännheden, öppnades hösten 1883.

Den 16 september 1884 nådde räls-

Aktiebrevet från Siljans Jernvägs Aktie Bolag 1884. Foto: Jan Eve Olsson, RAÄ.

läggningen fram till Insjön. Tio dagar senare kunde bolagets styrelse företa en provtur med tåg längs hela banan från Insjön till Borlänge. På styrelsemötet som hölls på Domnarfvets Hotell 27 september beslöts att Siljans järnväg skulle öppnas för allmän trafik lördagen den 15 november 1884. Man beslutade att invigningen skulle ske 13 november. En inbjudan skickades till Oscar II, civilministern och till generaldirektören för Statens järnvägar. Invigningen skulle ske vid Insjöns station.

På invigningsdagen samlades flera tusen personer iklädda sina sockendrakter. Stationsområdet var rikt utsmyckat. Längs sjöstranden fanns 25 flaggstänger, perrongen var omgiven av väldiga obelisker av granris med flaggor i toppen och stationshuset var dekorerat med konungens namnchiffer omgivet av svenska flaggor. Kung Oscar II höll ett kort tal och slutade med orden: *Jag förklarar*

Siljans järnväg från detta ögonblick öppnad för allmänt begagnande. Ordförande i järnvägsstyrelsen, häradshövding Claëson, utbringade ett leve för konungen och högtiden avslutades med sång av flickor från skolor i Leksand och Äl.

I korthet är detta bakgrunden till aktiebrevet från *Siljans Jernvägs Aktie Bolag* som här också finns avbildat. Aktiebrevet är utgivet 1 november 1884 och har nummer 8209. Den första innehavaren betalade 100 kronor för att bli delägare i järnvägsbolaget. Flera av undertecknarna hade varit djupt inblandade i bolagets tillkomst. Aktiebrevet är rikt dekorerat med dalpilar, som vi annars mest ser på de gamla kopparmynt. Tryckningen av aktiebrevet hade ombesörjts av Carl Nordins Bokhandel.

Någon utdelning förekom aldrig på bolagets aktier. År 1890 tillskrev Äls socknemän efter en kommunalstämma Siljansbanans styrelse med

Siljansbanans invigning 13 november 1884. Kung Oscar II står centralt i bilden omgiven av från vänster landshövding Treffenberg, riksdagsman Bälter Sven Ersson i Mora, fd utrikesministern Björnstierna, banans entreprenör Wallenius samt de fyra styrelseledamöterna nämndeman Bröms Olof Larsson (som var järnvägens chef), häradshövding Hjalmar Claëson (ordförande), godsägare Gustaf Ros och riksdagsman Liss Olof Larsson (vice ordförande). Teckningen är utförd av Pelle Hedman. Tunabygdens gammalgård.

begäran om utdelning med 2 à 3% på aktierna. Utdelning på aktierna kunde ha gjorts de sista åren på 1880-talet, men med tanke på att någon amortering av statslånet då ännu inte gjorts, valde styrelsen att fondera vinstmedlen för kommande behov.

Från år 1912 ägdes Siljans järnväg av Södra Dalarnes järnväg. För tio aktier i Siljans järnväg fick man en aktie i Södra Dalarnes järnväg. Endast de aktieägare som själva till SDJ anmälde byte skulle få byta eller sälja sina aktier för 1/10 av börsvärdet på en aktie i Södra Dalarnes järnväg. SDJ skulle inte gå ut med något allmänt erbjudande att lösa in aktierna utan detta skulle vila på varje enskild aktieägare.

Järnvägsbolaget ägdes av staten sedan 1947 och införlivades med Statens järnvägar den 1 juli 1948.

Litteratur

Forsslund, K.-E., *Med Dalälven från källorna till havet*. Del I Österdalälven, bok IX Leksand, X Bjursås och Ål, XI Ljura och Gagnef. Stockholm 1922 och 1923.

Hedlund, K., *I Leksand. Sett och sagt under femhundra år*. Gävle 1960.

Johansson, E., *Siljansbanan en pigg 90-åring*. TÅG 1975:4.

Larsson, L. O., *En viktig och stor fråga för öfre Dalarna*. Falun 1881.

Lind, L. O., *Siljansbanan. En historisk skildring*. Malung 1884.

Renander, T., *Siljansbanan*. TÅG 1972:7. *Underdånig ansökan till Kongl. Maj:t angående...en Jernväg emellan Westerås, Fahlun och...Insjön*. Stockholm 1853.

Strandbergs Mynt & Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida

www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

Eldsvåda hos Crane AB

I slutet av september brann det hos Crane AB. Vad angår det mig, undrar en och annan av våra läsare. Säger vi att Crane fram till 1 januari 2002 hette Tumba Bruk AB kanske det blir begripligare. Här tillverkas vårt sedelpapper sedan 1750-talet och här trycks våra sedlar sedan 1960-talet.

I en tidigare notis har SNT (2001:8) meddelat, att Riksbanken sålt bolagets två hälften till två utländska företag. Verksamheten i Tumba köptes av USA-företaget Crane, mynttillverkningen i Eskilstuna av Suomen Rahapaja Oy (Finska Myntverket AB) och heter som dotterbolag Swedish Coins AB.

Eldsvådan bröt ut i ett ställverk (elfel) och sedeltryckeriet måste utrymmas. Reparationen tog någon vecka men brist på sedlar blev det inte – lagret är stort!

LLt

Mynt från den Gyllene horden – ånyo

I SNT 2000:2 skrev författaren några rader om ett mynt som en kollega visat upp (fig. 1 och 2). Den tydbara sidans bild, åtsidan, beskrevs enligt följande: en sexuddig stjärna med ett slags liljeliknande avslutningar av något varierande karaktär.

Frågan var om myntet varpräglat under den Gyllene horden. Det aktuella myntet var svårbestämbart och läsekretsen ombads inkomma med förslag till bestämning. Strax efter det att artikeln hade publicerats inkom två brev från läsekretsen till SNT:s redaktion för vidare befordran till författaren. Brevens avsändare var Gunnar Holst, Hönö, respektive Kurt Hallström, Kristianstad. Båda två rekommenderade en läsning av den berömda orientalisterna C. M. von Fraehns verk från 1832¹. Holst skickade även med renitade teckningar på ett par mynt ur Fraehn samt en stiliserad bild på det aktuella myntet (samtliga återgivna nedan). Inget av de i Fraehns verk avbildade mynten överensstämmer helt med det aktuella, men de nedan återgivna teckningarna (fig. 3 och 4) visar mynt med likartad stil. Holst meddelade även att Fraehn omnämner existensen av flera olika varianter av det i fig. 4 återgivna myntet². Hallström framförde tre exempel ur Fraehn 1832 som tänkbare kandidater till det aktuella myntet³. De är alla snarlika med fig. 3 och 4 nedan och avbildas därför ej här.

Slutsatsen är den att det aktuella myntet med stor sannolikhet är ett kopparmynt (AE pul)präglat under khan Jani Beg Mahmud (758-761 A.H./1341-1357 e.Kr.) och den Gyllene horden⁴. Författaren vill rikta ett stort tack till Gunnar Holst och Kurt Hallström för deras insatser!

Frédéric Elfver

Noter

¹ C. M. von Fraehn: *Die Münzen der Chane vom Ulus Dschutschi's oder von der Goldenen Horde...*, St. Petersburg und Leipzig 1832.

² "Ebenfalls ohne Inschrift und nur mit Verzierungen mancherlei Art." (Fraehn 1832, s. 35, nr 358).

³ Fraehn, Tab. III, nr LXXIV; Tab. X, nr CCCXLIV, samt Tab. XI, nr CCLXXXVIII.

⁴ Se Stephen Album: *A Checklist of Islamic Coins*. 2nd ed., 1998, s. 101, nr 2030.

Fig. 1. Det aktuella myntet som beskrevs i SNT 2000:2. Åt- och framsida. Vikt 1,27 g. Skala 1:1. Foto: KMK.

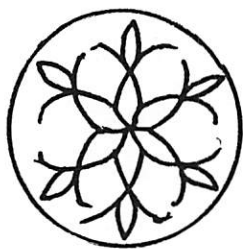

Fig. 2. Det aktuella myntet. Stiliserad bild. Åtsida. Skala 2:1. Teckning: Gunnar Holst.

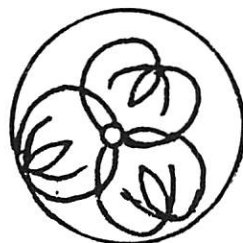

Fig. 3. Kopparmynt Gyllene horden, Fraehn, s. 13, nr 101, Tab. III, nr LXXV. Åtsida. Skala 2:1. Teckning: Gunnar Holst.

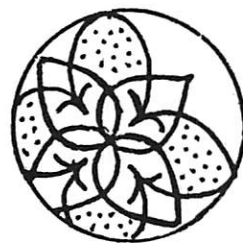

Fig. 4. Kopparmynt Gyllene horden, Fraehn, s. 35, nr 358, Tab. IX, nr CCCVIII. Åtsida. Skala 2:1. Teckning: Gunnar Holst.

Provsamling av polletter från AB Sporrang

En mörk novemberdag år 2000 kom två herrar på besök till Kungl. Myntkabinettet. De kom från AB Sporrang och ville överlämna som gåva fyra större arkivboxar innehållande referensprover av polletter och brickor, som tillverkats av Sporrang under perioden 1925 till 1947 (inv.nr 103 011). Sammanlagt rör det sig om drygt 1 200 polletter och brickor.

Sannerligen en välkommen gåva! Det är nämligen så att museets egen samling är mycket rikhaltig fram till sekelskiftet 1900. Därefter har vi genom Sven Svenssons samlingar kunnat komplettera med polletter också från tidigt 1900-tal. En bortre gräns går självfallet 1928, dvs det år som Sven Svensson avled.

Pollettsamlingen har nu kunnat ökas ordentligt fram till och med 1947. Det är tyvärr omöjligt att här redovisa allt som ligger i arkivboxarna, men nedan följer en del smakprov. De nämnda polletterna förtecknas summariskt och systematiskt tillsammans med tillverkningsåret inom parentes.

Glimmingehus 3 Lit (1925); K. F. Framåt 3 Lit (1925); Fågelbro säteri 1 Lit (1926); Bryggeribolaget, Nyköping 10 öre (1926); Domsjö Sulfittfabrik 1 Lass Sand (1927); Stockholms stadshus 50 öre och 1 krona (1927); Mjölköföreningen Enighet Porjus Koop (1927); Inpassering Skeppsholmen (1928); Stockholm-Broma-Flysta 40 och 25 (1929); Stockholmsutställningen 1930 (1930); Thoresta gård 1 Lit (1930); Sandvikens Bryggeri 15 öre pant för tomglas (1931); Kooperativa föreningen Svea 100 (1932); Tobaksmonopolet Härnösand – Smör (1932); Stadslinjen Kristianstad 20 och 25 (1932); Johan Eliasson Göteborg 1 Lit. Osk. Mjolk (1933); Fältbackens Inköpsförening U.P.A. 100 (1933); Stora Sundby gård 100 och 10 (1933); Vivesta Strand – Dans (1933); FSK:s bespisning, Södertälje 10 (1933); Ing. 2 (1933); För koloniträdgårdar i Gävle (1934); Brissunds Fiskareförening – Dans (1934); Skurholmslinjen. Luleå – Hurtig (1934); Görans Tivoli 25 (1935); Skelleftehamns Fiskeklubb / 50 (1935); Norrtälje Mejeri / 25 (1936); Orrefors Koop förening 1Ltr (1937); Konsum Delary 1 L (1937); Gefle stads spårvägar 15 öre (1937); Cortini China Variet (1938); Wargöns AB 1 Lit Mjolk (1938); Valencia Malmö 100 och 25 (1938); Konsum,

SNF:s auktion

Lördagen den 30 november 2002

Tid: 15.30

Plats: Kungl. Myntkabinettet
Slottsbacken 6, Stockholm

Visning: 30 november kl 11.00 – 14.30

i

Lovisa Ulrikas bibliotek

Föremålen kommer från Sven Svenssons samling

ANBUD till Svenska Numismatiska Föreningens auktion

Lördagen den 30 november 2002
Anbudet skickas till:
Göran Wahlquist
Rönningevägen 19b, 144 61 Rönninge

Anbud från (v.g. texta tydligt)

Gatuadress	Namn
	Postadress

Obs! För att få bjuda på SNF:s auktioner måste du vara medlem i någon till Nordisk Numismatisk Union ansluten förening. Medlemmar i till SNF anslutna klubbar/föreningar måste gemensamt lämna bud i sin klubb/förenings namn. Ange medlemskap nedan med kryss. Anbudssedlar där markering saknas kommer ej att beaktas. Anbud skall vara SNF tillhanda senast 28 november 2002.

☐ Svenska Numismatiska Föreningen	☐ Norsk Numismatisk Förening
☐ Dansk Numismatisk Förening	☐ Skånes Numismatiska Förening
☐ Føroya Myntsafnarafélag	☐ Suomen Numismaattinen Yhdistys /
☐ Myntsafnarafélag Íslands	Numismatiska Föreningen i Finland
☐ Åbo Numismatiska Förening	

Anbud ges i svenska kronor. All bids must be given in Swedish crowns (SEK).

Nr	Kort beskrivning (Short description)	Mitt högsta bud (My highest bid)

Om du inte vill klippa sönder katalogen går det bra att kopiera sidan och skicka kopian istället.

Auktionsvillkor

1. Endast medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen, nedan kallad SNF, eller i annan till Nordisk Numismatisk Union ansluten förening äger rätt att närvara och lämna bud.
2. Medlemmar i till SNF anslutna klubbar och föreningar har rätt att lämna personliga bud i eget namn.
3. Katalogens uppgifter har utformats med största möjliga omsorg med reservation för smärre misstag eller fel som kan ha uppstått vid katalogens redigering. Korrigeringar kan komma att meddelas vid auktionstillfället.
4. Objekten säljs i vid klubbslaget befintligt skick. Då föremålen kan granskas vid angiven visningstid, och dessutom är avbildade i katalogen accepteras normalt inte reklamationer från vid auktionen närvarandes personer. Reklamationer från icke närvarande bukgare ska vara SNF tillhanda senast 14 dagar efter mottagandet. Reklamationer får inte beläggas med lösen.
5. Auktionsledningen avgör eventuella tvistefrågor i samband med auktionen och har rätt att slå samman, dela, utesluta och ändra ordningsföljden mellan objekten om så visar sig lämpligt.
6. Budgivare är alltid själv ansvarig för avgivet bud även om detta sker på en annan persons uppdrag.
7. Auktionsledningen avgör eventuella tvister rörande budgivningen och har också rätt att om den så bedömer lämpligt ta upp ett tidigare nummer till förnyat utrop.
8. Auktionsledningen bestämmer lägsta bud och hur buden ska höjas.
9. **Inropsavgift på 10 % på klubbslagets pris tillkommer och erläggs av köparen.**
10. Inköpta objekt ska avhämtas omedelbart efter auktionen mot erläggande av full betalning.
11. Anbud från icke närvarande anbudsgivare bevakas av auktionsledningen kostnadsfritt och med största omsorg. Om två skriftliga anbud är lika äger det först inkomna företrädare. **Sista dag för anbud är den 28 november 2002.**
12. Icke närvarande budgivares inköpta objekt översänds mot postförskott varvid kostnader för försändelse och emballage samt postens avgifter tillkommer.
13. Äganderätten till objekten övergår till köparen först när full betalning är SNF tillhanda.
14. Tvister som kan uppkomma i samband med denna auktion ska hänskjutas till Stockholms tingsrätt vilken ska tillämpa svensk lagstiftning.
15. Angivna priser i katalogen är att betrakta som uppskattningspriser. Objekten kan säljas såväl över som under dessa priser.
16. Deltagande i auktionen är frivilligt och innebär att dessa villkor accepteras.

MYNT

GUSTAV VASA 1523 - 1560

1. VÄSTERÅS. Örtug u år (=1531), 1,41 g App 114 typ 19C, SM 18, SS863 Korroderad	12/1	400
2. VÄSTERÅS. Fyrk 1529, 1,20 g App 136 typ 22B, SM 29b, SS 878 Svagt utpräglad	1/1+	400
3. STOCKHOLM. Öre 1528, 2,36 g App 201 typ 29, SM 44, SS 907 Kraftigt korroderad	1?	600
4. STOCKHOLM. Örtug 1530, 1,71 g App 246 typ 36B, SM 61a, SS 928 Korroderad	1	400
5. STOCKHOLM. Örtug (1532), 1,50 g App 278 typ 39, SM 66, SS 937 <i>Årtalet på myntet är felaktigt angivet till 1528, sällsynt.</i>	1/1+	500
6. STOCKHOLM. Fyrk 1531, 0,74 g App 393 typ 52A, SM 89, SS 999 Svagt utpräglad	1/1+	400
7. STOCKHOLM. Fyrk u år (=1532-1534), 0,90 g App 451 typ 53, SM 95, SS 1011 Svagt utpräglad	1+/01	600

8.

10.

11.

8. VÄSTERÅS. ½ mark 1539, 5,60 g App 566, SM 150, SS 1049 Ojämn plants <i>Alla typer av västeråsmarkerna är sällsynta.</i>	1	1 000
---	---	-------

9. SVARTSJÖ. Mark 1543, 11,27 g App 756, SM 179, SS 1089	1	1 000
---	---	-------

ERIK XIV 1560 - 1568

10. REVAL. Schilling utan årtal, 1,03 g Ant 611, SB 26, SS 6031	god 1+	200
11. REVAL. Schilling 1561, 0,96 g Ant 613var, SB 24a, SS 6049	1+	150
12. REVAL. Schilling 1562, 0,72 g Ant 615, SB 25, SS 6061	1/1+	100

13.

18.

17.

13. REVAL. Schilling 1564, 1,01 g
Ant 617, SB 29, SS 6071
Frånsidans vapen utan sköld.

1

100

14. REVAL. Schilling 1564, 0,89 g
Ant 617, SB 29, SS 6072
Frånsidans vapen utan sköld, vackert exemplar.

1+/01

200

JOHAN III 1568-1592

15. STOCKHOLM. ½ öre 1570, 1,31 g
Jfr Lev 511, SM 78, SS 1396
Obetydligt bucklig

1

100

16. STOCKHOLM. ½ öre 1575, 1,62 g
Lev 528, SM 83, SS 1408
Korroderad

1/1+

100

17. STOCKHOLM. ½ öre 1584, 1,55 g
Jfr Lev 602, SM 93, SS 1464
Som Levin 602 men med IOHANNE 3, sällsynt.

1/1+

200

18. STOCKHOLM. ½ öre 1585, 1,45 g
Lev 610, SM 94, SS 1470
Med RX i åtsidans inskrift.

1/1+

100

19. STOCKHOLM. ½ öre 1587, 1,74 g
Lev 620, SM 96, SS 1477

god 1+

100

20. STOCKHOLM. Fyrk 1590, 1,01 g
Lev 694a, SM 117, SS 1530

1/1+

300

SIGISMUND 1592-1598

21. STOCKHOLM. Fyrk 1598, 0,99 g
SM 29, SS 1621

1/1+

200

KARL IX 1604-1611

22. STOCKHOLM. Öre 1609, 1,37 g
Ant 420var, SM 68, SS 1739
Stjärna före och efter valören.

1

100

23. STOCKHOLM. A. öre 1610, 1,25 g, b) öre 1611, 1,72 g
Ant 421 och 424, SM 69-70, SS 1750 och 1753. 2 ex.
Exemplar med varierande interpunktion kring valör och årtal

1

200

24. GÖTEBORG. Öre 1611, 1,19 g
Ant 439var, SM 86, SS 1786
Små kantförluster
Med CIVITATIS GOTHOBVRGEN.

1

200

JOHAN, hertig av Östergötland 1606 - 1618

25. VADSTENA och SÖDERKÖPING. Öre utan årtal, 1,32 g Ant 452var, SM 4b, SS 1808 Ojämn plants Valören vid sidan av lejonet, åts omskrift avslutas med OSTRO.	1/1+	300
--	------	-----

GUSTAV IIADOLF 1611 - 1632

26. STOCKHOLM. Öre 1619, 1,55 g SM 72, SS 1912 <i>Ett trevligt exemplar.</i>	1+/01	300
27. STOCKHOLM. Öre 1620, 1,34 g SM 73, SS 1918	nära 1+	200
28. KALMAR. Öre 1624, 1,36 g SM 96a, SS 1953 Ojämn plants <i>Myntmästarmärket upptill.</i>	1/1+	200
29. SÄTER. Öre 1627, 27,79 g Cav 7, HH 29, SM 132, SS 2025	1/1+	300

30.

30. AUGSBURG. Dukat 1634, 3,35 g JH 93, SB 5, SS 9008 Varit infattad	1/1+	2 000
--	------	-------

31.

31. NÜRNBERG. Taler 1632, 29,53 g JH 127, SB 5, SS 9092	1+	3 000
32. REVAL. Öre 1624, 1,48 g SB 59c, SS 6291	1/1+	100

33.

42.

KRISTINA 1632 - 1654

33. STOCKHOLM. 1/2 riksdaler 1643, 14,21 g

SM 28, SS 2284

Liten spricka

1+

1 500

Exemplaret har varit utställt i den permanenta utställningen i Myntkabinettets tidigare lokaler.

34. STOCKHOLM. 1/4 riksdaler 1642, 6,92 g

SM 37b, SS 2303

Svag repa

1

800

35. STOCKHOLM. 4 mark 1649, 22,04 g

SM 52a, SS 2332

Liten präglingmista

1/1+

1 500

36. STOCKHOLM. A) öre 1650, 1,13 g, b) öre 1653, 1,06 g

SM 84-85, SS 2441 och 2452. 2 ex.

1

200

År 1650 är ett av de sällsynta årtalen i Kristinas silverörresserie.

37. GÖTEBORG. Öre 1636, 0,96 g

SM 87, SS 2473

1?

200

38. SÄTER. Öre 1638, 48,12 g

Cav 28, jfr HH 76, SM 105b, SS 2493

Korroderad

1/1+

400

Sköld med voluter

39. SÄTER. Öre 1639, 50,38 g

Cav 37, jfr HH 82, SM 106, SS 2496

Inristning på åtsidan, korroderad

1+)(1

400

40. NYKÖPING och SÄTER. A) 1/4 öre 1635, 9,18 g,

b) 1/4 öre 1636, 8,45 g

HH 39 och 45a, SM 123a och 124, SS 2640 och 2656. 2 ex.

1?

100

1/4-öret 1635 med bred pilsköld.

41. SÄTER. A) 1/4 öre 1637, 9,60 g, b) AVESTA. 1/4 öre 1644, 9,88 g

jfr HH 51 och 128, SM 125 och 130, SS 2669 och 2694. 2 ex.

1?

100

1/4-öret 1644 med årtalet ovanför kronan.

42. AVESTA. 1/4 öre 1645, 8,56 g

HH 145, SM 132, SS 2706

1+/01

200

Ett korroderat men i övrigt trevligt exemplar.

43.

44.

43. RIGA. Taler 1644, 28,88 g

JH -, SB 47, SS 6680

Ett vackert exemplar av denna sällsynta taler.

1+/01

14 000

44. POMMERN. Dukat 1646, 3,53 g

JH 169, SB 5, SS 7776

1+

3 500

KARL X GUSTAV 1654 - 1660

45. STOCKHOLM. Öre 1654, 1,19 g

Bruun 1182, Old 1346, SM 27, SS 2751

Karl X Gustavs ettören 1654 förekommer i flera varianter.

Sveriges Mynt tar upp lejonet med eller utan segment av jordgloben i åtsidans sköld. Frånsidans myntmästarmärke (två korslagda hakar) finns dock placerat antingen överst (som på detta exemplar) eller nederst i omskriften.

1/1+

400

46.

46. ELBING. 18 groschen 1656, 6,01 g

SB 52, SS 7746

Svagt utpräglad

Exemplaret har varit utställt i den permanenta utställningen i Myntkabinettets tidigare lokaler.

1+

700

KARL XI 1660-1697

47. STOCKHOLM. 2 mark 1664, 10,32 g

Bon 114, SM 96b, SS 2898

Bläckskrift

1/1+

1000

48. STOCKHOLM. 2 mark 1666, 10,03 g

Bon 198var, SM 111a, SS 2922

1

300

49. STOCKHOLM. 2 mark 1671, 9,91 g

Bon -, SM 122a, SS 2960

1+

500

50.

52.

50. STOCKHOLM. 2 mark 1675, 10,18 g

Bon 335, SM 128a, SS 2982

Hack på åtsidan, testmärke på frånsidan

Exemplaret har varit utställt i den permanenta utställningen i Myntkabinetts tidigare lokaler.

1+/01

600

51. STOCKHOLM. 2 mark 1682, 10,16 g

Bon 359, SM 138, SS 2996

1/1+

300

52. STOCKHOLM. 2 mark 1687, 10,13 g

Bon 376, SM 143, SS 3003

god 1+

700

53. STOCKHOLM. Mark 1671, 4,71 g

Bon 437, SM 164var, SS 3032

Lödspår

Redan Bonnier betecknar denna typ r.

1

300

54. STOCKHOLM. 5 öre 1693, 3,45 g

SM 186, SS 3075

1?

100

55. STOCKHOLM. A) 4 öre 1667, 3,04 g, b) 4 öre 1668, 3,54 g

SM 190c och 191, SS 3085 och 3091. 2 ex.

4 öre 1668 med kraftig repa

4-öret 1667 med SOLWER..

1?

150

56. STOCKHOLM. A) 4 öre 1671, 3,58 g, b) 4 öre 1678, 3,01 g

SM 194 och 201b, SS 3118 och 3164. 2 ex.

1?

100

4 öre 1678 med SÖLWER.

57. STOCKHOLM. A) 2 öre 1664, 1,61 g, b) 2 öre 1664, 1,63 g

SM 208c och 208b, SS 3188 och 3195. 2 ex.

Varianterna med valörssiffra 2 ÖR respektive II ÖR.

1?

100

58. STOCKHOLM. A) 2 öre 1665, 1,43 g, b) 2 öre 1666, 1,65 g

SM 209c och 210, SS 3209 och 3222. 2 ex.

2 öre 1665 med myntmästarmärke pil, varit nålmärke.

1?

100

59. STOCKHOLM. A) öre 1666, 0,84 g, b) öre 1666, 1,19 g

SM 223, SS 3408 och 3409. 2 ex.

1?

100

60. STOCKHOLM. A) öre 1667, 1,00 g, b) öre 1668, 1,21 g

SM 224 och 225, SS 3451 och 3468. 2 ex.

1?

100

61. STOCKHOLM. A) öre 1668, 1,28 g, b) öre 1668, 1,35 g

SM 225, SS 3469 och 3481. 2 ex.

1?

100

62. STOCKHOLM. A) öre 1671, 1,01 g, b) öre 1672, 1,22 g

SM 228 och 229a, SS 3502 och 3507. 2 ex.

1?

100

Myntmästarmärke FIRST.

63. AVESTA. A) öre SM 1678, 38,32 g, b) 1/6 öre SM 1675, 6,70 g
SM 349 och 365, SS 3695 och 3726. 2 ex.

1?

200

64. NARVA. 4 öre 1672, 3,17 g
SB 9c, SS 6540

1+

300

65. STRALSUND. Dukat 1677, 3,43 g
JH 300, SB 47, SS 8720
Litet kanthack

1+

6 000

66. STRALSUND. 2/3 taler 1680, 19,25 g
SB 56, SS 8735
Ingraverat 22 på åtsidan

1+

800

67. STRALSUND. 2/3 taler 1683, 18,46 g
SB 60b, SS 8750

1+

700

68.

69.

68. STRALSUND. 1/3 taler 1677, 9,48 g
SB 65, SS 8723
Hack, repor

1+

500

69. POMMERN. 2/3 taler 1686, 19,24 g
SB 106, SS 7907
Ett trevligt exemplar.

01

2 000

70.

70. POMMERN. 2/3 taler 1689, 16,60 g
SB 113b, SS 7915

1/1+

1 000

71.

71. POMMERN. 2/3 taler 1692, 17,16 g
SB 117, SS 7931
Litet plantsfel annars ett fint exemplar.

01

2 000

KARL XII 1697 - 1718

72. STOCKHOLM. 5 öre 1710, 3,56 g SM 110, SS 3892	1	100
73. STOCKHOLM. 4 öre 1718, 2,94 g SM 118, SS 3909 Hack, lödpår	1	100
74. STOCKHOLM. A) öre 1712, 1,16 g, b) öre 1714, 1,20 g SM 136 och 138, SS 3974 och 3987. 2 ex. <i>Öret 1712 möjligen överpräglad på 1711.</i>	1	200
75. STOCKHOLM. A) öre 1715, 1,18 g, b) öre 1716, 1,10 g SM 139 och 140, SS 3995 och 4000. 2 ex.	1	200

76.

77.

76. POMMERN. Dukat 1706, 3,42 g JH 335, SB 218, SS 8320 <i>En ytterst sällsynt dukat .</i>	1+	10 000
77. POMMERN. 2/3 taler 1706, 17,37 g SB 226, SS 8326	1+	1 000

ULRIKA ELEONORA 1718 - 1720

78. STOCKHOLM. Öre KM 1720, 4,75 g SM 25a, SS 4143 <i>Svaga spår av överprägling på Flink & Färdig.</i>	1?	100
---	----	-----

79.

FREDRIKI 1720 - 1751

79. STOCKHOLM. Riksdaler 1731, 27,42 g JH 407, SM 178a, SS 9730 År 1731 sker en rad intressanta präglingar, bl a denna sk reseriksdaler. Åtsidesporträttet är av samma typ som på de ordinarie riksdalarna. Frånsidans inskrift lyder i svensk översättning: För sin högst vördade konung då han anträder sin resa till Hessen i juni månad 1731 ber hela Sverige ödmjukt Gud om en lyckosam och framgångsrik resa och återkomst. Enligt Berch använde kungen bl a denna prägling som gåva under resan.	1+/01	6 000
---	-------	-------

80. STOCKHOLM. 5 öre 1725, 3,47 g SM 131, SS 4294 Obetydligt kantex <i>Enda årtalet med F i spegelmonogram. Ett sällsynt typmynt i bra skick.</i>	Nära 1+	300
81. STOCKHOLM. A) 5 öre 1733, 3,32 g, b) 5 öre 1738, 3,11 g SM 136 och 140a, SS 4321 och 4337. 2 ex.	1?	100
82. STOCKHOLM. 5 öre 1742, 3,41 g SM 144, SS 4347	1/1+	200
83. STOCKHOLM. A) öre 1720, 1,29 g, b) öre 1722, 1,02 g SM 155 och 157b, SS 4368 och 4376. 2 ex. <i>Myntmästarmärke GZ.</i>	1	200
84. STOCKHOLM. A) öre 1723, 1,18 g, b) öre 1726, 1,13 g SM 158a och 161, SS 4402 och 4421. 2 ex. <i>Myntmästarmärke GZ.</i>	1	100
85. STOCKHOLM. A) öre 1732, 1,16 g, b) öre 1733, 1,28 g, c) öre 1742, 1,09 g SM 167, 168 och 174, SS 4441, 4460 och 4492. 3 ex.	1?	200
86. STOCKHOLM. A) öre KM 1724, 4,63 g, b) öre KM 1725, 4,48 g SM 346b och 347, SS 4519 och 4530. 2 ex. <i>Smal sköld.</i>	1?	100
87. STOCKHOLM. A) Öre KM 1726, 4,57 g, b) AVESTA. Öre SM 1745, 13,87 g SM 348 och 333, SS 4538 och 4569. 2 ex.	1?	100

ADOLF FREDRIK 1751 - 1771

88. AVESTA. 2 öre SM 1755, 27,67 g SM 165a, SS 4741 <i>Med punkt efter årtalet.</i>	1	300
89. POMMERN. 4 groschen 1758, 4,97g SB 249a, SS 8377	1+/01	200
90. POMMERN. 2 groschen 1759, 2,90 g SB 253, SS 8400	1+/01	200
91. POMMERN. A) groschen 1759, 1,75 g, b) groschen 1760, 1,80 g SB 258-259, SS 8405 och 8407. 2 ex. <i>Detta är de två sällsynta årtalen i Adolf Fredriks Pommerska groschenmyntning. Groschen 1760 är ett välbevarat exemplar.</i>	1? och 1+	300

92.

GUSTAV III 1771 - 1792

92. STOCKHOLM. 1/12 riksdaler 1778, 4,23 g
SM 90b, SS 4870

1+/01

300

Åtsidans krona vilar på G.

93.

94.

KARL XIII 1809 - 1818

93. STOCKHOLM. 1/3 riksdaler 1809, 9,65 g
SM 31, SS 10008

Rengjord

1+

300

Kastpenning till kungens kröning.

94. STOCKHOLM. 1/3 riksdaler 1818, 9,90 g
SM 98, SS 10044

1+

400

Kastpenning till änkedrottningens begravning.

95.

KARL XIV JOHAN 1818 - 1844

95. STOCKHOLM. 1/8 riksdaler specie 1833, 4,18 g
SM 87, SS 5132

1+/01

250

96. STOCKHOLM. 2/3 skilling banco 1839, 7,18 g
SM 158, SS 5217

01

300

OSCAR I 1844 - 1859

97. STOCKHOLM. Öre 1858/7, 2,79 g
SM 139, SS dubl

01

200

KARL XV 1859 - 1872

98. STOCKHOLM. 10 öre 1870, 0,84 g
SM 49, SS 5527

god 01

250

OSCAR II 1872 - 1907

99. STOCKHOLM. 5 öre 1898, 7,93 g
SM 157, SS 5745

01

200

100. STOCKHOLM. 2 öre 1907, 3,91 g
SM 198, SS dubl

01

100

GUSTAV V 1907 - 1950

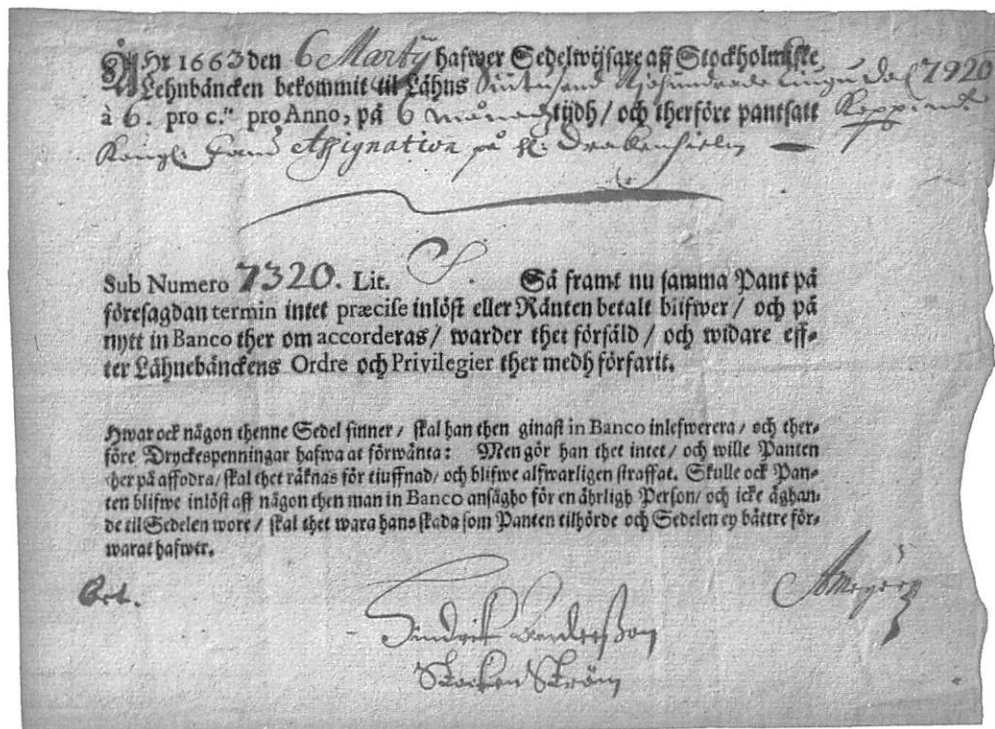
101. STOCKHOLM. A) 2 öre 1920, 4,04 g, b) öre 1920, 2,03 g
SM 233 och 277, SS dubl. 2 ex.

01

100

SEDLAR

(OBS! Alla sedlar är något förminskade i katalogen, ca 10-30% jämf. med skala 1:1)

102.

Sverige

102. PALMSTRUCHSKA BANKEN. Pantsedel/Assignment 1663.

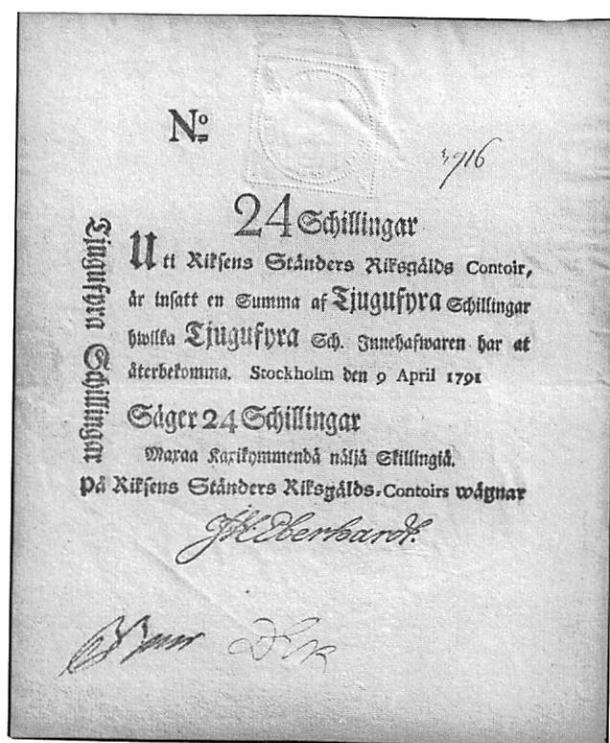
SS 12209

Fräscht exemplar

1+

1 000

Sedlar av denna typ är sällsynta. På sedeln finns bl a följande text "hwar och någon denne Sedel finner skal han den ginast in BANCO inflewerera och dherföre Dryckespenningar hafwa att förwänta".

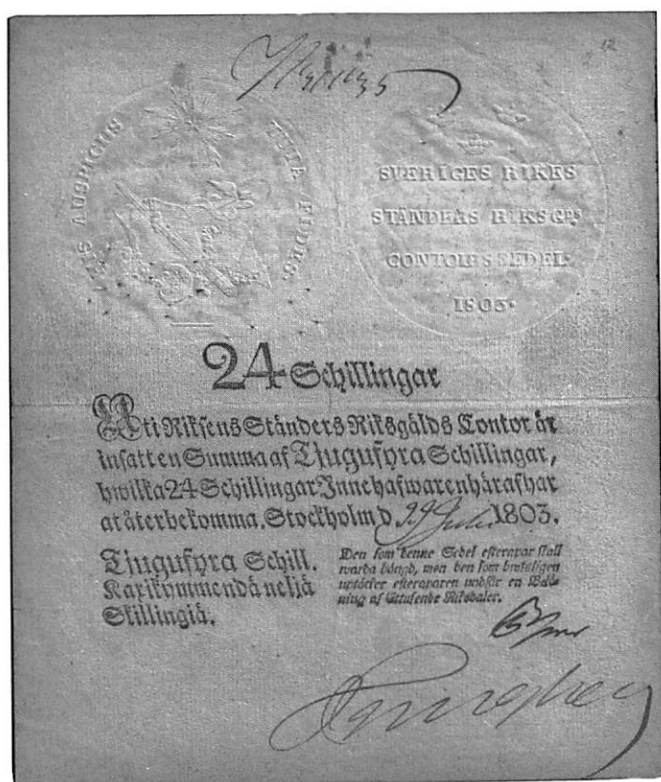

103.

103. RIKSGÄLDSKONTORET. 24 skillingar 1791.
Platbarzdis II s 36 nr 205, Wallén s 181 nr 62, SS 12358
Vackert exemplar

01

2 000

104.

104. RIKSGÄLDKONTORET. 24 skillingar 1803.

Platbarzdis II s 36 nr 217, Wallén s 181 nr 74, SS 12368

Riss, nålstick

Sedeltypen giltig februari 1791 – 1797.

1+

500

105. SMÅLANDS PRIVATBANK. 2 riksdaler banco 1837.

Platbarzdis III s 64, SS 12542

Små hål

Se också: Widell, Smålandsbankens sedlar, Göteborg 1988.

1

1 000

106. a. Anvisning i Rikets Ständers Bank på 00 Rdr B:o 1851 för

Kongl. Postverket. Provexemplar

b. Blankett till assignation i Rikets Ständers Bank för Kongl. Lotsstyrelsen.

SS 12396

Se om denna typ av skuldebrev i Böös & Lagerqvist s 35 &

Platbarzdis II s 48ff.

1+

200

107. Reklamtryck. Skandinaviska kaffeförädlingsaktiebolaget

5 000 kronor 1897. Lottsedel no 5888.

SS 12623

Reklamtryck från Stockholmsutställningen år 1897.

1+

100

108.

Danmark

108. 1 rigsdaler 1791.

Pick A 28, SS 23807

1+

500

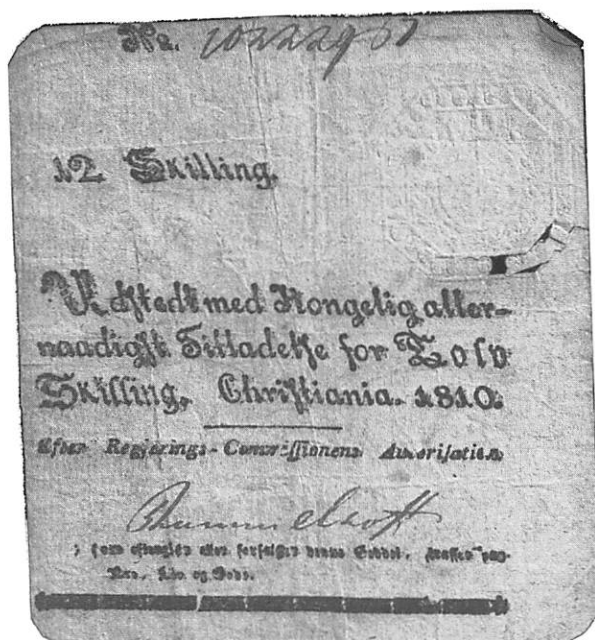
Norge

109. A) 12 skilling 1809

A 41, SS dubl

1?

300

110.

110. A) 24 Skilling 1810, b) 12 Skilling 1810.

Pick A11, A 42, SS dubl

Riss, 12 skillingen med teiprest

12-2

300

111.

111. Fem Rigsbankdaler 1814.
Pick A 13, SS 24126

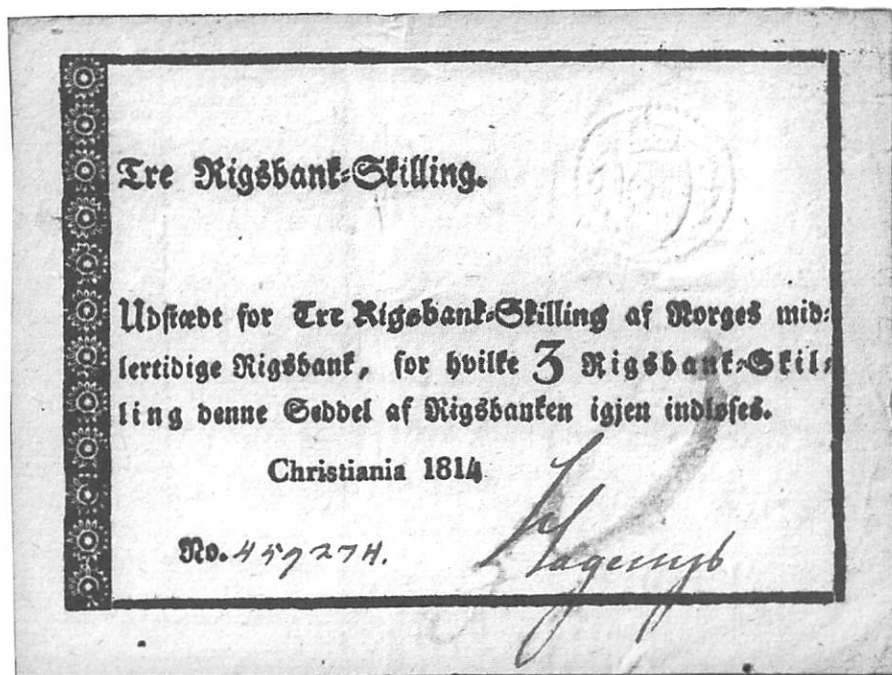
1/1+

1 000

112. 6 Rigsbank-skillling 1814.
Pick A 23, SS 24132

1

400

113. Tre Rigsbank-skillling 1814.
Pick A 22, SS 24133

1+/01

700

MEDALJER

114.

- 114. KARL XII (1697-1718) Kungens död.**
 Gravör: GW Vestner i Nürnberg. Silver 6,90 g. Hild 217, SS 9681 1+ 500
 Frånsidan visar Tapperheten och Odödligheten i form av två kvinnor.
- 115. FREDRIK I (1720-1751) Sveriges handel och samfärdsel.**
 Gravör: Johann Carl Hedlinger (omkring 1733). Brons 12,94 g. 1+ 500
 Felder 77, Hild 56, åtsidesstampen dock Hild 82, SS 9745
 Frånsidans inskrift lyder i översättning: För att naturen inte ska sörja över det som nekats henne. Under avskärningen. Handelns främjande.
- 116. FREDRIK I (1720-1751) Minnespenning. Åts. Fredrik I. Fråns. Ulrika Eleonora.**
 Gravör: Johann Carl Hedlinger. Brons (rutad rand) 13,16 g. Hild 83, SS 9766 1+/01 500
 Denna medalj brukade utdelas som minnesgåva eller belöning av kungaparet.
 Medaljen består av sammanpräglade åtsidor av Hild 54 (en av Hedlingers "handelsmedaljer") och Hild 17 (Ulrika Eleonoras födelsedagsmedalj 1732).
- 117. KARL (XIV) JOHAN (1818-1844) Ensidig (incuse) medaljpräglad efter 1814.**
 Gravör: Mauritz Frumerie. Silver, 3,3 g. Hild 111, SS 10145 01 500
- 118. OSKAR I (1844-1859) Allmänna industriutställningen i Malmö 1857.**
 Gravör: Lea Ahlborn. Silver 38,7 g. Hild 21, Olsén s 58 och 128, SS 10194 1+/01 500
 Porträttet av Oskar I är ytterst stiliserat, anletsdragen har slätats ut och gör åldern obestämbar. Frånsidans framställning visar – enligt Olsén - genom den halvt framvända ställningen hos kvinnan, symboliserande industrien, att klassicismens vilja till isolering har brutits och ersatts av en mer verklighetsnära realism. Aktionsrummet har vidgats framåt genom ansiktets och blickens framåtriktning.
- 119. KARL XV (1859-1872) Allmänna Barnhusdirektionen. "För ömsint vård om värlösa barn".**
 Gravör: Lea Ahlborn. Silver med krona 13,90 g. Hild 65, Olsén s 135, SS 10476 01 750
- 120. KARL XV (1859-1872) Kungens minne.**
 Gravör: R. Michaux, Silver 12,13 g. Hild 27, SS 10267 01 300
 Graverad år 1873 i Bruxelles där den präglades för mynthandlaren Harald Sellings räkning. Se om Selling och hans verksamhet bl a i Numismatiska Meddelanden XLI s 135ff.
- 121. OSCAR II (1872-1907) Sjuttionde allmänna svenska lantbruksmötet i Göteborg 1891. Tredje pris.**
 Gravör: Adolf Lindberg. Brons, 63,4 g. SS 10890 1+ 100
 Ett bra porträtt av Oskar II!

122.

122. OSCAR II (1872-1907) Kungens besök i Österrike 1904.

Gravör: Tony Antoine Szirmai. Brons 58,9 g. SS 10358

1+/01

250

Szirmai var född i Budapest 1871 och arbetade under flera år i Paris hos Ernest Barrias. Szirmai hade en stor produktion av medaljer och plaketter.

Med dubbelporträtt av Oskar och Frans Josef.

123. GUSTAV V (1907-1950) Trekungamötet i Christiania 28 november 1917.

Gravör: Ivar Thronsen. Brons 20,90 g. SS 10404

1+/01

100

Åtsidan visar de tre skandinaviska kungarna på slottsbalkongen i Oslo.

Frånsidans inskrift upptar Gustav V:s uttalande under mötet "Låt oss skapa en ny förening, en förståelsens och hjärtats union".

Personmedaljer

124. Johan Mazèr (1790-1847). Slagen år 1852 av Musikaliska Akademien.

Gravör: P L. Brons 14,0 g. Hyckert (NM XVII) II s 125, SS 11741

01

200

Grosshandlare tillika ledamot av Musikaliska akademien. Mazèr hade rika samlingar av musikalia och testamenterade dessa tillsammans med kontanter till Akademien. Frånsidans inskrift är Akademiens valspråk. Hyckert

betecknar denna medalj som **RRRR**

125. Johan Gabriel Oxenstierna (1750-1818) Slagen av Svenska Akademien år 1884.

Gravör Lea Ahlborn. Silver, 14,6 g.

Hyckert (NM XVII) II s 46, Olsén s 286, SS 11777

1+/01

100

Oxenstierna var kanslipresident och riksmarskalk. Användes av Gustav III som hovpoet. Frånsidan visar Oxenstierna sittande, klädd i den svenska dräkten, under ett träd, spelande på en lyra. Kompositionen föreslagen av Hildebrand.

126. Carl David Skogman (1786-1856). Slagen av Vetenskapsakademien år 1895.

Gravör: Lea Ahlborn. Silver, 15,1 g.

Hyckert (NM XVII) II s 138 nr 2, Olsén s 337, SS 11934

01

100

Skogman var bl a president i Kommerskollegium.

127. Erik Johan Stagnelius (1793-1823). Slagen av Svenska Akademien år 1871.

Gravör: Lea Ahlborn. Silver 14,7 g.

Hyckert (NM XVII) II s 60, Olsén s 198, SS 11970

1+/01

100

128. Carl Adolf Sterky (1810-1891) utgiven av Hamburgs senat år 1873.

Gravör: G Loos. Brons 70,7 g. Hyckert II s 219, SS 11983

01

200

Sterky var svensk-norsk ministerresident i Hamburg 1861-1873. Sniolsky tar upp denna medalj i sin medaljbeskrivning i Numismatiska Meddelanden II (1875)

*s 59 och nämner redan där att den är sällsynt. Hyckert ger den beteckningen **RR**.*

129. Georg Stiernhielm (1598-1672). Slagen 1791 av Svenska Akademien.

Gravör: CG Fehrman. Silver 12,9 g. Hyckert (NM XVII) I s 48, SS 11985

01

100

Georg Stiernhielm var både riksantikvarie och riksarkivarie.

130. Olof Swartz (1760-1818). Slagen år 1824 av Vetenskapsakademien.
 Gravör: Mauritz Frumerie. Silver, 16,5 g. Hyckert (NM XVII) II s 46, SS 12016 1+/-01 200
 Olof Swartz var professor i botanik och naturhistoria vid Karolinska institutet.

131. Lars Johan Wallmark (1810-1855) Slagen av Vetenskapsakademien 1868.
 Gravör: Lea Ahlborn. Silver 12,8 g.
 Hyckert (NM XVII) II s 136, Olsén s 188, SS 12120 01 100
 Wallmark var fysiker och blev år 1848 överdirektör vid Stockholms Teknologiska
 Institut. Fränsidans stil är i nyantik utformning.

Medaljer över idrottsföreningar och en skytteförening.

132. A) Sundbybergs skytteförening 1902. Uniformerad man med gevär framför ett
 landskap med en skyttebana. Fräns. Bladkrans med plats för inskrift.
 Gravör: Sven Kulle. Silver 17,7 g. SS 10750
 b) Kungl. Göta Livgardes Idrottsförening. Lilla riksvapnet med krona och omgivet av
 serafimerkedjan. Fräns. Bladkrans i mitten plats för inskrift. Silver 35,0 g. SS 10560
 c) Östermalms Idrottsklubb 1893. Med ögla. Koppar 13,4 g. NM XIX s 11 nr 32. SS 10870
 d) Idrottsföreningen Linnea 13.5 1909. Man hållade vikter. Fräns. Bladkrans, i mitten plats
 för inskrift. Med grönt band med vita kanter. Brons 14,2 g. SS 10584. 4 ex. 1+/-01 200

IF Linnea fick sitt namn dels av att den bildades på Linnea-dagen den 13 maj 1909, dels att
 dess första träningsplan låg vid villa Linnea vid Årsta i Stockholm. Friidrott var länge klubbens
 huvudidrott. Linnea arrenderade under flera decennier i början av 1900-talet Aspuddens
 idrottsplats och hade dessutom skridskobanor på sjön Trekanten och på Årstaviken.

Litteratur - förkortningar

Ant	Appelgren, T.G. & Tudeer, L.O.H.: Förteckning öfver Antellska myntsamlingen i Helsingfors svenska-mynt I-III, Helsingfors 1906-1936
App	Appelgren, T.G.: Gustav Vasas mynt. Stockholm 1933
Cav	Appelgren, T.G.: Gustav Cavallis efterlämnade samling af svenska kopparmynt (Bobergs auktionskatalog 5-9, Stockholm 1927)
HH	Hallborg, O. & Hartman, R.: Utkast till beskrifning öfver Gustav II Adolfs och Christinas kopparmynt (NM VIII Stockholm 1883)
Hild	Hildebrand, B.E.: Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och -belöningsmedaljer. Del I-II. Stockholm 1874-1875
JH	Samling Julius Hagander. Sveriges och dess forna besittningars guldmynt och riksdaler från Gustav I till-Carl XIV Gustaf, 1996
LL	Lagerqvist, L.O.: Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt. Stockholm 1970
NM	Numismatiska Meddelanden
Pick	Standard Catalog of world paper money, third edition 1997
Platbarzdis	Platbarzdis, A.: Sveriges sedlar. Del I-III. Lund 1961-63
SB	Ahlström, B., Almer, Y., Jonsson, K.: Sveriges besittningsmynt, Stockholm 1980
SM	Ahlström, B., Almer, Y., Hemmingsson, B.: Sveriges mynt 1521 - 1977, Stockholm 1977

Auktionsnr. 122, OSCAR II (1872-1907) Kungens besök i Österrike 1904.

När det gäller uppnådda priser under föregående auktion kommer dessa att redovisas i nästa auktionskatalog.

Auktionskatalogen är sammanställd av Göran Wahlquist och Richard Kjellgren.

Bilderna är tagna av Gabriel Hildebrand.

SNF 2002

I fyra arkivboxar ligger prydliga plattor med 1200 uppmonterade polletter och märken. Foto: Jan Eve Olsson, RAÄ.

tomglaspollett, 200, 30 och 10 (1940); Kalvandö gård 1 Lit (1941); F 9 / 33 (1941); Fullerö säteri 1 Lit (1941); Torö dansbana (1944); Skåre herrgård, liter (1944); Göteborgs färje-

trafikpollett / natt (1945); Wallins cykelförvaring, Furuvik (1945); Jules Tivoli (1945); Skoklosters gård, mjölkpollett (1945); Marinverkstäderna (1946); Frans W. Ågren, li-

ter (1946); Motorkompaniet (1946); Drick Stjärno läskedrycker (1947) och Einar Hedqvist, Borlänge, 2 liter (1947).

Ian Wiséhn

Kopporna ympade på kronprinsen – medalj som aldrig blev gjord

Gustav III:s stora medaljprojekt var uppdelat på två delar: medaljer och bokverk över medaljer. Det sistnämnda blev till slut färdigställt 1858 och fick titeln: *Skåde Penningar öfver de Förmämsta Händelser som tillhöra Konung Gustaf III:s Historia*. Tryckningen av boken skedde nästan åttio år efter projektets början. Tanken var att alla de avbildade medaljerna i boken även skulle finnas i verkligheten. Så blev det nu inte. Många föll bort av en eller annan orsak.

En av dessa projekterade men ej genomförda medaljerna, rörande vaccination av kronprins Gustaf Adolf, har en spännande fränsida. Man ser havsgudinnan Thetis som doppar sin son Akilles i floden Styx. Det var nämligen så att Thetis försökte göra Akilles osårbar genom dopandet i floden. Pojkens häl, som hon höll i, blev dock inte impregnerad. (Därav uttrycket *akilleshäl* för sårbar punkt.) Idag skulle man säkert inte ha kopplat samman vaccination och Akilles, men på 1700-talet var det självklart. Den grekiska mytologien var väl känd bland många i samhället.

Medaljfränsidan har också några texter. Överst i halvcirkel finns texten: PERICULUM SALUTI [Trygg-

het vunnem genom våda] och nederst i avskärningen finns texten: INOCULATIO VARIOLARUM IN PRINC

rendator Jesli på sin hustru och sina barn 1774. Det var smittkoppor som man försökte skydda sig mot. Den tidiga formen av smittkoppsvaccin kallades "variolation".

Den tänkta medaljen över koppym্পningen 1783 skulle ha utförts av medaljkonstnären Gustaf Liungberger.

IW

. HAERED. MDCCCLXXXIII [Koppym্পningen på kronprinsen 1783].

Den svenska kungafamiljen var mycket tidigt ute vad gäller vaccination. Den första utförda ympningen med kokoppor utförde en engelsk ar-

Fig. 1. Last House & Museum i John O'Groat sommaren 2002.

Fig. 2. Henrik VIII:s groat präglad i Towern samt repliken av samma mynt inköpt i John O'Groat.

John O'Groats och 4 pence

I Storbritannien finns ett gammalt uttryck – "From Land's End to John O'Groats". Det betecknar örikets längd från söder till norr. Men John O'Groats är egentligen inte den nordligast belägna orten. Det är i stället en plats som kallas Dunnet Head.

Emellertid ligger John O'Groats högt uppe i norra Skottland och är en hamn som sommartid har färjeförbindelse till Orkney. Här är vackert, men kargt och blåsig. Vid mitt besök i juli-augusti var det full aktivitet och många turister. Många var där för att ta färjan men ännu fler gjorde exkursioner ut på havet för att se delfiner och andra sjödjur. Annars kan man nog betrakta platsen som en riktig turistfälla.

På platsen finns ett flertal hantverksbodas med föremål av varierande kvalitet. Där finns också ett museum av hembygdskaraktär, *Last House & Museum* (fig. 1). Här berättas lite om platsens historia, om sjöfarten och människorna. Diverse föremål som tex enstaka mynt, polletter från krigsperioderna och nattvardspolletter, för att nämna några av numismatiskt intresse, förevisas i montrar men även större föremål står fritt i rummet.

Utgångsdörren från museet går direkt in i den stora souvenirbutiken. Bland vykorten finns bland annat ett med "The John O'Groats Story". På kortet berättas om Jan de Groot och den tradition som är knuten till honom och platsen. Till kortet hör en kopia av en groat, 4 pennies, från 1500-talet, närmare bestämt ett Hen-

rik VIII:s mynt präglad i Towern under den tredje myntningsperioden 1544-47 (fig. 2).

Platsen har fått sitt namn genom en under sent 1400-tal inflyttad holländare vid namn Jan de Groot. Orkney hade äntligen hamnat under skotsk kontroll och i ett försök att assimilera ön till riket gav Jakob IV tre unga holländare vid namn de Groot i uppdrag att öppna en färjeförbindelse. De kom den nästan 150 mil långa vägen från Englands södra kust till denna öde plats, inom klanen Sinclairs markområde, försedda med ett brev från kungen. Brevet lämnades över till Earlen av Caithness, den lokale potentaten, som på kungens order lämnade dem ett tillräckligt stort markområde att leva på. Urkunden, signerad av earlen William de St Claro (den regerande klanen Sinclairs gamla namn), finns fortfarande bevarad. Där står också att de Groots skulle betala tre mått malt årligen för marken. Så grundades "the office of Ferryman to the Isles".

Med åren utökades familjen de Groot och ett stort hus byggdes på platsen. Eftersom familjemedlemmarna inte kunde hålla sams lät John de Groot bygga huset i oktagonalform så att var och en i familjen kunde gå in genom sin egen dörr. Dessutom lät han tillverka ett åttkantigt bord så att samtliga familjemedlemmar fick en plats vid huvudändan av bordet. Huset blev känt som John de Groots hus och snart fick hela byn namn efter honom. Så småningom blev huset värdshus och det lär fort-

Fig. 3. Edvard I:s groat 1279.

farande finnas kvar, begravt under flera meter sand. Idag kan man se husgrunden markerad i stenläggningen.

de Groots – efternamnet anglicifierades så småningom till Groats – startade båtförbindelsen till Orkney och för resan tog de 4 pence. Enligt traditionen blev den lilla slanten därmed känd som "a groat". Historien är bestickande, men kan knappast vara korrekt.

Valören groat infördes i England 1279 under Edvard I:s regeringstid (1272-1307) (fig. 3). Namnet kommer av det tyska *gros* som under medeltiden betecknade ett större, tjockt silvermynt. I England upphörde myntningen av groats vid mitten

Fig. 4. David II:s groat 1357.

Fig. 5. Jakob III/IV 12 pence Scots eller groat från 1488.

Fig. 6. Jakob III:s 4 pence Scots eller plack av billon. Samma typ av mynt användes under Jakob IV:s regeringstid.

av 1600-talet för att återuppträda som *britannia groat* år 1836.

I Skottland infördes groat, eller 4 pence Scots, 1357 under David II:s regeringstid (1331-71) (fig. 4). Den var då en kopia av den franska valören *gros tournois*. Groaten präglades också under Jakob IV:s (1488-1513) tid men till ett värde av 12 pence Scots (fig. 5). Det fanns också en halv groat värd 6 pence Scots. Valören 4 pence Scots kallades för *plack* (fig. 6). Det var ett mynt med en vikt av 22,18 g och 25 mm diameter och med en mycket låg silverhalt, s.k. billon.

Konstateras kan alltså att traditionen kring John O'Groat och 4 pence inte stämmer. Det mynt som Jan de Groot kan ha krävt som betalning bör

dels ha varit skotskt, dels, om avgiften var 4 pence, ha varit det mynt som kallades *plack*, inte groat. Namnet de Groot som senare blev Groat är troligen upphovet till historien. Enligt en prisuppgift från 1551, alltså långt senare än John Groats båt-förbindelse till Orkney, kostade en båtfärd från Portincraig (Dundee) över Firth of Tay eller från Queensferry över Firth of Forth en pence per person och två pence för en häst. Lite dyrare var det från Kinghorn över Firth of Forth, där det kostade 2 pence per person och sex pence för en häst. Priset från John O'Groat till Orkney måste ha ansetts som högt redan på Groats tid, även om det är långt till Orkney. Idag tar resan med motordriven färja ca 40 minuter.

Jan de Groot ligger begravd på Canisbay kyrkogård i Caithness, ca ½ mil från John O'Groat. Färjeförbindelsen uppehölls av Groats i nära 250 år. Medlemmar av familjen de Groot, numera Groat, bor fortfarande i området.

Referenser

- Flensburg, P.: *Numismatisk Leksikon*. Danmark 1996.
Seaby, P.: *The Story of British Coinage*. London 1985.
www.binternet.com/~murray.groat/GroatGazette/GroatHistory.htm.
Scottish Currency. CD-Rom. Utgiven av Royal Museum of Scotland, Edinburgh.
Scottish Coins. A history of small change in Scotland. Edinburgh 1998.

Eva Wiséhn

När delar av guldreserven 1939 flyttades från Stockholm till Jönköping

Den 30 november 1939 utbröt det s.k. finska vinterkriget genom ett ryskt angrepp på Finland. Dessa angreppshandlingar skapade bestörtning i Sverige, som plötsligt hade fått krig inpå knutarna. Självfallet tvingades de militära myndigheterna att göra stora truppförflyttelser och in-kalla ytterligare årsklasser. Även Sveriges Riksbank vidtog olika mått och steg. Riksbanksdirektionen beslutade under de första dagarna i december att flytta delar av nationens guldreserv bort från huvudstaden.

En stor värdetransport åkte iväg

från Stockholm den 4 december 1939. Därigenom hade man delvis tömt bankens stora förvaringsvalv. Målet för transporten var Riksbankens lokalkontor i Jönköping. Där fanns också ett bra valv. Medföljande kassavårdare från banken upprättade protokoll över det som flyttats. Vad var det då som skickats iväg till Jönköping? Kortfattat var det följande poster:

- 922 st lådor innehållande guldmynt
- 350 st postsäckar innehållande 1400 guldpilansar
- 27 st plåtlådor innehållande sedlar

Vidare hade man samma dag från depositaavdelningen till Jönköping översänt:

- 26 st lådor innehållande i riksbanken deponerat guld
- 79 st lådor med "enahanda" innehåll
- 2 st lådor med rikets regalia

Slutligen avsändes samma dag fem lådor från sedeltryckeriet till Jönköping, innehållande reservplåtar till sedlar.

Ian Wiséhn

Källa

Särskilt protokoll hos direktionen i riksbanken den 8 december 1939. Ur handlingar från Tumba bruk som finns deponerade i Kungl. Myntkabinettet.

Mer i ämnet finns att läsa i Magnus Widdells artikel "Guldreserv och riksgregalier i Stadsparkeberget" i *Gudmunds Gillet Årsbok* 2001. □

Nytt om böcker – recensioner

Elisabeth Reuterswärd: Ett massmedium för folket. Studier i de allmänna kungörelsernas funktion i 1700-talets samhälle. Studia Historica Lundensia 2, Malmö 2001. ISBN 91-628-4906-9; 330 s.

VID SÄLLSYNTA TILLFÄLLEN kan det finnas anledning att i numismatiska sammanhang anmäla en skrift som inte till någon del handlar om mynt- eller sedelhistoria. Elisabeth Reuterswärd:s intressanta avhandling om de tryckta kungörelsernas spridning och offentliggörande via predikstolarna utgör ett sådant undantag.

De under 1600–1800-talen utgivna kungliga förordningarna – även sammanfattningsvis kallade *Årstrycket* – omfattar också en mängd dylika rörande mynt- och bankväsendena samt sedelutgivning. Nils Herman Qvidings outhärliga *Svenskt allmänt författningsregister för tiden från år 1522 till och med 1862* (Stockholm 1865) förtecknar inte mindre än 10 600 förordningar, varav strax under 200 rör mynt och myntning. Dessa utgör ett viktigt källmaterial vid studier i den svenska mynthistorien, särskilt under den turbulenta senare delen av Karl XII:s regering. Det är därför av stort intresse även för den numismatiska forskaren att få närmare belyst hur informationen om förändringar i myntväsendet spreds till de bredare folklagen. Reuterswärd:s arbete handlar om just detta, och får därför anses utgöra ett värdefullt komplement till Qvidings ovan nämnda verk.

Reuterswärd:s avhandling tar egentligen sin början i 1686 års Kyrkolag och dess stadgande om kungörandet av vad Kungl. Maj:t eller hans befallningshavande kunde "hafva att bjuda och tilkiänna gifva". Innan prästerna ålades denna skyldighet, var det fogdarna som hade huvudansvaret för att läsa upp de allmänna kungörelserna. Reuterswärd framhåller dock att dessa under 1600-talet alltmer hade tvingats att utföra ganska obehagliga uppgifter i en tid av ständigt ökade krav på resurser. "Förändringen i ansvaret för kungörelserna från fogden till prästen kan tolkas som en del i försök som gjordes för att lösa en hotande legitimitetskris för Kronan", sammanfattar Reuterswärd.

Uppläsningen skulle ske i kyrkan omedelbart efter predikan och bönerna. Prästerna var förbjudna att förkorta kungörelserna eller att göra egna sammanfattningar; allt skulle läsas ordagrant. Det var också viktigt att det inte dröjde för länge från det att en kungörelse tryckts till dess uppläsande. I många fall kunde det trots allt förflyta en avsevärd tid mellan dessa båda händelser. Ofta berodde detta på förseningar i distributionen. Den tillgick på så sätt, att man via det år 1636 inrättade Postverket översände ett tillräckligt antal

exemplar av varje förordning till respektive landshövding. Därifrån distribuerades trycken till kyrkoherdar, städer, häradsfogdar m.fl. Reuterswärd räknar med att kungörelser som lämnade det kungliga tryckeriet teoretiskt sett, under gynnsamma förhållanden, kunnat nå större delen av kyrkorna i Sverige inom ca 14 dagar.

De upplästa kungörelserna fick emellertid inte förstöras, utan de skulle bevaras för framtiden och hållas tillgängliga i kyrkorna. Detta innebar att prästerna ålades att föra särskilda register över vad som uppläst, samt att de skulle tillse att förordningarna successivt bands in i kronologisk följd.

Kravet på att förordningarna skulle hållas tillgängliga i kyrkorna – prästerna förbjöds t.o.m. att ta hem dem – innebar dock att problem med deras bevarande uppstod. I många fall angreps de nämligen av fukt och mögel. Härvidlag spelade papperskvaliteten också en roll; 1600-talets förordningar synes ha tryckts på ett klart bättre papper än de från det följande århundradet.

Under 1800-talet ökade mängden av kungörelser våldsamt, och uppläsningen av dem blev långt mer tidskrävande än vad som ursprungligen varit fallet. År 1858 upphävdes dock konventikelplakatet, och det blev tillåtet att bilda frikyrkliga församlingar, som inte kunde åläggas någon uppläsning av statens kungörelser. Trots detta fortsatte systemet att fungera.

Alternativt var nämligen att använda pressen som informationskanal. Det var emellertid inte förrän under 1880-talet som papperspriset sjönk så lågt, att det blev möjligt för den bredare allmänheten att börja köpa tidningar. Trots detta dröjde det ända till 1942, innan prästerna slutligen befriades från skyldigheten att läsa upp sådana kungörelser, där det enligt lag eller författning var föreskrivet att så skulle ske.

Under 1900-talet upphörde också församlingarnas skyldighet att bevara samtliga utfärdade allmänna kungörelser. De fanns för bevarade i kronologisk ordning i hela obrutna följder från 1600-talets slut och framåt i varje församlings kyrkoarkiv. Dessa skingrades dock oftast och kompletta sviter finns idag endast tillgängliga i offentliga arkiv eller på centrala bibliotek. Det material som idag cirkulerar på samlarmarknaden härstammar med andra ord nästan undantagslöst från kyrkornas arkiv.

Vad beträffar de ursprungliga upplagorna, så är dessa naturligtvis svåra att beräkna för varje enskild förordning. En idé om storleken kan man dock få av en förteckning från 1772 över vad som skulle distribueras till de olika landshövdingarna, nämligen totalt 3 667 exemplar. Därtill kommer de tryck som riksråden, hovrätterna, de kungliga kollegierna samt

ämbetsverken skulle erhålla. Med tanke på varje enskild förordnings relativa sällsynthet, så kan vi dock utgå från att kassationsprocenten bland bestånden i kyrkorna varit hög. När utgallringen skedde efter förra sekelskiftet var tryckens samlarvärde nämligen lågt eller i det närmaste obefintligt.

Om man skall kritisera Reuterswärd:s arbete på någon punkt, är det i så fall att tiden före 1686 vad beträffar publicerandet av förordningar behandlas ganska kortfattat. Eftersom de första tryckta kungörelserna uppträder på 1500-talet, får ju förhistorien betraktas som förhållandevis lång. Sammanfattningsvis har dock Reuterswärd åstadkommit en intressant och läsvärd avhandling, som varmt rekommenderas till alla som intresserar sig för gamla plakat och förordningar.

Bengt Hemmingsson

Pere Pau Ripollès & María del Mar Llorens: Arse-Saguntum. Historia monetaria de la ciudad y su territorio. Sagunto 2002. 564 s. Pris € 73. Kan beställas från Fundació Bancaixa, Caballeros 10, 46500 Sagunto, Spanien.

I DEN STORA FLODEN av numismatisk litteratur är det mycket som intresserar, men långtifrån allt som väcker begär och lust att omedelbart lägga allt annat åt sidan och börja läsa. Men detta verk, som behandlar mynten från staden Sagunto, det antika Saguntum på Spaniens östkust inte långt från Valencia, är en sådan bok. Kronologiskt täcker boken hela perioden från de första mynten av grekisk typ från 300-talet f Kr med iberiska inskrifter, via de romerska mynten fram till visigotiska triens-mynt från omkr 700. Boken är i stort format (ung. A4) och tryckt på tjockt höglanspapper med alla bilder i färg.

Visserligen är boken skriven på spanska, men för den som är intresserad av numismatik går ordförrådet snart lätt att känna igen. Boken är uppdelad i ett antal kapitel, som tillsammans gör den till en studiehandbok i myntkunskap. Myntprägling, stampkedjor, legender på olika språk och med olika alfabeterna, kontramarkeringar, bilder och porträtt, myntcirkulation och myntfynd, allt behandlas i kapitel skrivna av olika experter. Slutligen har professor Pere Pau Ripollès sammanställt en katalog över alla kända mynttyper från Sagunto. Här ingår bl a flera mynt från den kända samlingen av keltiberiska mynt, samlade av Gustav Daniel Lorchs (nu i Kungl. Myntkabinettet i Stockholm) och som kommer att publiceras inom kort i serien *Sylloge Nummorum Graecorum* (med Pere Pau Ripollès som författare).

Harald Nilsson

Tuukka Talvio: Coins and Coin Finds in Finland 800-1200. ISKO 12. 235 s. Doktorsavhandling i arkeologi framlagd vid Helsingfors universitet 12 juni 2002.

DE VIKINGATIDA MYNTFYNDEN i Finland är inte bara av finskt intresse. Motsvarande fynd finns i stora delar av Nordeuropa och omfattar totalt ca 850.000 mynt. Fynden har varit föremål för forskning under mer än 300 år, speciellt intensivt under de senaste 50 åren. De mynt som ingår i fynden är präglade från Kalifatet i sydöst till Irland i nordväst. Vare sig förr eller senare har Norden spelat en så stor roll i ett internationellt perspektiv. De resultat som kommer fram vid en granskning och analys av de finska fynden påverkar därmed även forskningen i många andra länder. Myntfynden ger unika möjligheter att belysa hur kontakterna utvecklades och förändrades under en oerhört expansiv och dynamisk tid, och förändringarna kan följas nästan från ett år till ett annat. De kan bl.a. belysa ekonomiska, politiska och sociala förändringar.

Tuukka Talvios avhandling behandlar alla i de finska fynden förekommande ländernas mynt, och han berör även problematiken med det icke-monetära silvret. Han tar därmed ett helhetsgrepp som också är nödvändigt för att kunna belysa förändringarna under en 400 år lång period. Det säger sig självt att förutsättningarna kan förändras radikalt under en så lång period och det visas inte minst i de finska fynden genom kontrasten mellan Åland och fastlandet. Uppgiften förutsätter goda kontakter med forskare i många andra länder och överblick över en forskning som publiceras över hela världen och författas på många olika språk.

Den till arbetet hörande katalogen omfattar hela det finska fyndmaterialet inklusive alla fynd från gravar liksom lös- och hopade fynd. Det ger ett faktamaterial att utgå från som har skapat nya förutsättningar för en analys av Finlands roll och utveckling under en lång och ofta dramatisk period.

Avhandlingen har som målsättning att skildra importens kronologi, importvägarna samt hur mynten användes i Finland. Ett av analyskapitlen behandlar skatterna. Först diskuteras definitionen av begreppet skattfynd och frågor om hur fynden påträffats liksom fyndkontext. Kronologiskt indelas fynden efter innehåll av östliga (dvs ca 800-1000) respektive västliga mynt (dvs från ca 900). De förra redovisas samlat för 800-talet och särredovisas för Åland respektive fastlandet för 900-talet. Förutom i äldre forskning berörda fakta, att skatterna med några få undantag är koncentrerade till Åland, gör Talvio intressanta jämförelser mellan skatternas kronologiska uppbyggnad och myntens präglingsområden där likheter och olikheter kan påvisas.

Skatterna med västeuropeiska mynt finns endast på fastlandet med koncentration till Egentliga Finland och Tavastland.

Efter en kort översikt över fyndens slutmynt (tpg) görs en analys med utgångspunkt från myntens präglingsområden respektive präglingsstider (25-årsperioder), där även inslaget av smyckesilver berörs. I flera fall kan Talvio konstatera att vissa skatter avviker från det mönster som övriga skatter uppvisar. Vad gäller skatternas icke-monetära silver, som tidigare har studerats av Christina Bäcksbäck, kommer Talvio fram till en del avvikande resultat.

Det längsta analyskapitlet behandlar myntimporten. Talvio refererar först diskussionen om när den vikingatida myntimporten började (före eller efter 800). Efter en genomgång av de tidiga finska fynden menar han att 700-talsmynt är överrepresenterade i gravfynden och förtjänar att studeras närmare samt att det fanns en myntimport till Egentliga Finland redan under tidigt 800-tal (dvs från en period då skattfynd saknas).

Genom att studera fynden århundrade för århundrade analyseras fyndens sammansättning och vad de kan ge för information om förändringar i myntimporten. Som stöd för analysen görs jämförelser med skattfynd i Sverige, Baltikum och Ryssland och de tolkningar som framförts tidigare som orsak till förändringar i importen. Alla fyndkategorier i Finland tas med, och skatt- och gravfynd kompletterar och ibland kontrasterar varandra.

Frågan om myntimportens slut på Åland ca 960 och den östliga importen till fastlandet under återstoden av århundradet diskuteras ingående. Sammansättningen av gravfynden indikerar direkta kontakter med Ryssland efter 960.

Skattfynden från 1000-talet med västerländska mynt visar på en kontrast i materialet. Å ena sidan är en stor andel av mynten präglade före 1000, å andra sidan finns inga skatter deponerade före 1000. Talvio pekar på att det kan förklaras med att importen skedde via ett annat område än ursprungsområdet. Först i skatter deponerade efter 1050 blir andelen av dessa "gamla" mynt låg. Beträffande myntimportens nedgång efter 1050 ser Talvio paralleller med det svenska fastlandet. Eftersom skattfynden upphör vid slutet av 1000-talet kan 1100-talets myntimport endast studeras med utgångspunkt från gravfynd och hopade fynd. Paralleller kan främst ses i estniska fynd. Förekomsten av svenska och gotländska mynt förebådar den svenska perioden i Finlands mynthistoria.

Diskussionen om importvägarna under ett yngre skede (efter 1000) gäller frågor som direktimport eller import via ett annat land. Direktkontakter har tidigare föreslagits med Tyskland (inte minst Frisland) respektive England liksom import via Sverige, Gotland, Estland, Karelen och Ryssland. Talvio kan avvisa vissa som mindre sannolika och han kan också påvisa en export från Finland till Estland.

Vad gäller tolkningen av skattfynden tar Talvio först upp de olika försök som gjorts i Norden för att förklara den stora mängden skatter under vikingatiden, särskilt på Gotland. För de finska fynden är tolkningen av hur fyndbilderna i Satakunta

ska tolkas av central betydelse. Landskapet saknar praktiskt taget skattfynd (endast ett är känt) samtidigt som det finns ett stort antal mynt i gravar. Hur ska det förklaras i jämförelse med de skattfyndsrika Egentliga Finland och Tavastland? Efter att ha diskuterat olika möjliga tolkningar föreslår Talvio att det i Egentliga Finland fanns en köpmannaklass, som erhöll silver från försäljning av bl.a. pälsverk till utlandet. För en del av silvret (mynten) anskaffades pälsverken från inlandsområden, där den lokala handeln huvudsakligen skedde genom varuutbyte. I Satakunta användes silvret för inköp av andra varor och blev därför inte deponerat i skatter.

Vad gäller smycken som mynt menar Talvio, att det bruket minskat när mynten blivit mer vanliga och att Egentliga Finland måste ha varit inkörsporten för myntimporten även om hamnar har påträffats. Till de regionala olikheterna hör den nästan totala avsaknaden av fynd i Nyland, som kopplats till den att den internationella segelleden inte följde Nylands kust utan vek av till Estland.

Talvio visar att han är väl insatt i de olika materialgrupperna och hur de tidigare har tolkats av olika forskare. Kronologiska och korologiska problem liksom frågor om importvägar och funktion är genomgående temata. Genom jämförande analyser och logiska resonemang kan han i många fall avvisa tidigare tolkningar och kan presentera nya resultat och tolkningar.

De finska fynden är (med undantag för gravfynden) små i ett nordeuropeiskt perspektiv, men de berör de klassiska problemen och kan därför hjälpa till att förklara och förstå de processer som skapade förutsättningarna för myntimporten. Många av de problem som berörs har diskuterats internationellt under mycket lång tid och har inga enkla lösningar. En del frågor kommer knappast heller att kunna lösas under överskådlig tid, om ens någonsin.

I ett nationellt finskt perspektiv är Talvios arbete ett stort steg framåt när det gäller att tolka de inhemska förhållandena och fyndkatalogen gör att materialet nu blir tillgängligt även för en större publik. Avhandlingen redovisar ett mycket stort faktamaterial som för att det ska kunna tolkas behöver sammanfattas i tabeller, diagram, kartor etc. Det finns 9 kartor, 11 diagram och 19 tabeller. Trots det hade

Kungl. Myntkabinettet Slottsbacken 6

**Vitterhetsakademiens biblioteks
numismatiska boksamling**

Torsdagars kl. 13 - 16

**Bibliotekarie Carina Bergman
tel. 08 - 5195 5323**

det i några fall varit önskvärt med ännu fler. Ett exempel är den kronologiska kontrasten mellan skatterna på Åland och fastlandet som nämns vid flera tillfällen i avhandlingen, men som även kunde ha belysts genom en grafisk framställning.

Under senare tid har tolkningar förekommit där de vikingatida myntfynden använts för att tolka mentalitetsförändringar, tolkningar som mer bygger på hypoteser om det vikingatida samhället än som är förankrade i materialet. Talvius avhandling däremot baseras på att han konsekvent låtit sina tolkningar utgå från materialet.

Talvius har med sitt arbete besvarat många av de frågor som han hade som målsättning att belysa. De resultat och tolkningar som han kommit fram till har bl.a. ökat vår kunskap om hur myntimporten utvecklades och även visat på de problem där materialet inte medger säkra tolkningar. De geografiska skillnaderna mellan olika fyndregioner har också belysts på ett föredömligt sätt.

Kenneth Jonsson

Lars O. Lagerqvist & Ernst Nathorst-Böös: Vad kostade det? Priser och löner från medeltid till våra dagar. Femte reviderade upplagan 2002. 120 s. Ca-pris 85 kr.

EN FEMTE UPPLAGA av *Vad kostade det?* har nu tryckts. Sedan Nathorst-Böös avled 1988 har Lagerqvist stått för de korrigerade nya upplagorna. Det är en bok som vi på Kungl. Myntkabinettet ofta får användning för, när allmänheten ringer och undrar vad man kunde få för si och så mycket i en annan tids svenska pengar. Denna typ av frågor förekommer tämligen ofta, och det är svaren som denna bok ger som man faktiskt är ute efter.

Som kanske bekant är boken uppställd så att det finns pris- och löneuppgifter för vart femte år sedan 1480 och dessförinnan med något glesare mellanrum. Boken har sedan förra upplagan trycktes förlängts till att gälla fram till år 2000. Även sakregistret är utökat och innehåller nu även namn på yrken.

Boken, som är häftad i denna upplaga, kostar endast 85 kronor i Kungl. Myntkabinettets butik.

MGL

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Problem med ovikta storsedlar 1938

De flesta sedelsamlare eller sedelintresserade anser att ovikta sedlar är att föredra i en samling. En ovikt sedel är också alltid mer värdefull än en vikt sedel. Det är emellertid inte allmänt känt att Sveriges Riksbank under 1920- och 1930-talen regelbundet distribuerade sedlar i valörerna 50, 100 och 1000 kronor färdigvikta. Orsaken var troligen risken att ovikta sedlar i en bunt kunde klibba ihop med påföljd att misstag vid sedelräkning och utbetalning kunde ske. Förfaringssättet med vikta sedlar ansågs dock medföra minskad hållbarhet hos sedlarna, framför allt om de under en längre tid förvarades i lokaler, vilkas fuktighet inte var tillräcklig för att hålla deras limhinna elastisk. Av den anledning beslutade man 26 november 1938 undersöka om det fanns några hinder att leverera storsedlar ovikta i buntar, innehållande samma antal sedlar som i småsedelsbuntarna. Man ställde också frågor till olika bankmän med särskild erfarenhet från kassaarbete. Svaret från bankerna var att man inte hade några synpunkter om storsedlarna levererades i buntar.

Beslutet att ändra hanteringen av de högre sedelvalörerna mötte också kritik. Bland arkivhandlingarna från Tumba bruk (deponerade i Kungl. Myntkabinettet) finns en P.M. som anför argument mot att fråga distributionen av vikta sedlar. Denna P.M. är intressant därför att vi får en bild av hur man på banken paketerade och förvarade sedlar. Tyvärr är skrivelsen osignerad.

P.M. angående storsedlars paketering och förvaring.

1000 kr. sedlar vikas på två ställen, och 100- & 50 kr. sedlar vikas på mitten, varigenom åsadtakommes en enhetlig storlek å samtliga sedlar med avseende på längd och bredd. Det har uppgivits, att hållbarheten hos sedlar, som vikas på detta sätt (vid vikningen användes ett s.k. falsben för att fixera vecket) nedsättes vid lagring. Förhåller det sig så, finnes ju möjligheten att motverka denna försämring genom att leverera sedlarna från sedelkontoret till förvaringskassorna paketerade ovikna. För detta ändamål kan tillverkas pappershylsor av lämplig storlek att användas som motsvarande hylsor för 10- & 5 kr. sedlar, d.v.s. för 100 st. sedlar. Med hänsyn till eventuella

olikheter i buntarnas volym, som göra sig mer gällande beträffande storsedlarna, kanske hylsan borde ersättas med ett pappersband i form av en stympad mycket spetsvinklig triangel, gummerad i den smalare ändan för att förhindra hopklistring. Fem dylika buntar (ev. tio beträffande 100- & 50 kr. sedlar) buntas sedan med snören, så som nu sker; möjligen kan tänkas inslagning i cellofan före snörslagningen för att skydda sedlarna från sot och damm, som tränger in i förvaringsskåpen. De ovikta sedlarnas utlämning till allmänheten torde åtminstone att börja med komma att mottagas med protester; och troligen kommer sedlarna att behandlas på ett sätt, som nedsätter deras livslängd, varigenom vinsten av den föreslagna paketeringen blir problematisk. Visar det sig vidare, att sedlarna bli ohanterliga i sitt ovikta skick, kommer givetvis en senare viking att visa sig skadligare, då luftens fuktighetsgrad ej kan modereras på samma sätt i stort förvaringsrum som i sedelkontorets torkrum. Under hänvisning till förestående får jag härmed värdsamt framhålla som min mening att sedlarna lämpligast paketeras enligt hittills tillämpad metod, möjligen med den ändringen att sedlarna ej vikas utan böjas kring en linjal med rundad kant.

Nu blev det inte som den anonyme anställd hoppades. Den 28 november 1938 skrev Edvard Björnsson på riksbankdirektionens vägnar till föreståndaren för Sedelkontoret att direktionen beslutat, att sedlarna i valörerna 10 000, 1000, 100 och 50 kronor försöksvis skulle levereras ovikta. Björnsson uppmanade Sedelkontoret att snarast möjligt införskaffa korrekta sedelbanderoller till buntarna.

IW

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

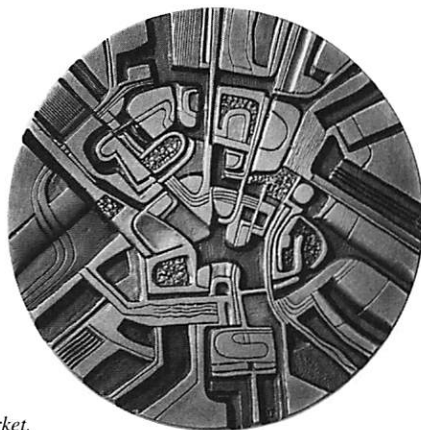

Foto: Myntverket.

Ny medalj

Stockholm 750 år

Till jubileet 1252-2002 har Myntverket i Eskilstuna / Nordic Coin AB också präglat en medalj, skapad av Bo Thorén (som ju även är mästare till mynten). Medaljen hyllar grundaren, Birger jarl (död 1266), den siste innehavaren av denna värdighet med anor från vikingatiden och den som styrde Sverige under Erik läspe och haltes sista tre år på tronen och sedan för sin son Valdemar, minderårig vald till kung 1250.

Birgers insatser vid grundandet av vad som blev "Mälarens lås" har skildrats av många, första gången av Erikskrönikans anonyme författare

på 1320-talet. Jarlens liv och gärning (och vid åtminstone ett tillfälle ogärningar) kan vi läsa om i våra historieböcker men också i senare dikter (åtminstone en av dem ett pekorall av rang) och i romaner, nyligen i tredje delen av Jan Guillous Arn-serie.

Jarlén dog på "Järlbolung" – var det nu låg – och begravdes i Varnhems klosterkyrka under ett (rätt skadat) monument, där man ser honom bredvid sin sista gemål, den danska änkedrottningen, och den yngre sonen i första äktenskapet hertig Erik. I samma kyrka finns ett kapitel med ett huvud, som Jan Svanberg påvisat föreställa en man iförd jarlkrona och att denne därför bör vara Birger själv. Det har utnyttjats av konstnären på åtsidan.

Medaljen finns slagen i guld, silver och brons med 56 mm diameter.

Den kan beställas direkt från Myntverket på vanliga adresser, telefon, fax och e-post. Beskrivning:

Åtsida: 1252 · STOCKHOLM · 2002 · upptill medsols längs kanten, BIRGER [ros] JARL nedtill motsols längs kanten. I mitten jarlens huvud en face med nedhängande sidolockar och sju pannlockar samt iförd öppen jarlkrona.

Frånsida: En abstrakt framställning av den expanderande huvudstadens centrala delar – vatten, öar, byggnader, gator och vägar, där var och en kan läsa in vad som önskas. Längst ner konstnärssignaturen BT.

Rand: Myntverkets stämplat och metallangivelse.

Lars O. Lagerqvist

Personalia

Gunnar Holst pris år 2002

Brita Malmer, professor emerita i numismatik, har fått Gunnar Holsts pris 2002 för framstående numismatisk forskning. Hon erhöill år 1986 *Royal Numismatic Society's* stora medalj, 1995 belönades hon med *Nordiska Numismatiska Unionens* medalj. Hon har också tilldelats Huntingtonmedaljen av *American Numismatic Society*.

Danmarks ledande numismatiker, Jørgen Steen Jensen, sade år 2000 om hennes arbete att det "viser det numismatikens allerhøjeste intellektuelle udfoldelse i Norden ved afslutningen af 1900-tallet". Brita Mal-

mer har även en skönlitterär ådra, som bevisats av hennes bok från 1968, *Mynt och människor*. Hon är en god tecknare, vilket man kan se i hennes böcker.

Priset delades ut onsdagen 2 oktober i Wallenstamsalen, Stadsmuseet, Göteborg, då Brita Malmer föreläste i ämnet *Vikingarna och den första euron* inför ett femtiotal åhörare.

Museichef Gunnar Dahlström redogjorde vid samma tillfälle för Stadsmuseets framtidsplaner om ett återupprättat myntkabinett.

Bengt Holmén,
ordf. Gunnar Holsts stiftelse
för numismatik

Brita Malmer har i år också tilldelats Monteliusmedaljen av Svenska Fornminnesförening. Se SNT 2002:5 s. 117. Där finns att läsa om hennes vetenskapliga insatser. Red. anm.

Kungl. Myntkabinettets butik

Slottsbacken 6

Säljer Jubileumsmynnten Stockholm 750 år

Pris	Guldmyntet	2 500 kr
	Silvermyntet	250 kr
	tel. 08-5195 5304	

Sterling funnen vid medeltida Trosa stad, Södermanland

Den 6 maj 2002 genomförde författaren en metalldektektorinventering vid medeltida Trosa stad i Södermanland tillsammans med doktorandkollegan Cecilia von Heijne. Initiativtagaren till inventeringen var Bertil Ohlberger som skriver sin avhandling om det medeltida Trosas etablering och försvinnande¹.

Av det medeltida Trosa finns bara Trosa landsförsamlings kyrka kvar, och alla föremål som påträffas är således av stor betydelse för forskningen. Det medeltida Trosa låg omkring sju kilometer norr om dagens Trosa stad och omlokaliseras mot slutet av 1500-talet till dess nuvarande läge på grund av att den viktiga förbindelseleden med Östersjön, Trosaån, blev för grund för segelfart². Från de skriftliga källorna är Trosa känt fr.o.m. år 1279-82, och 1454 utfärdade Karl Knutsson Bonde (1448-57, 1464-65, 1467-70) stadens äldsta bevarade privilegiebrev. År 1555 utfärdades stadens sista privilegiebrev och då omtalas den medeltida staden Trosa för sista gången i det skriftliga källmaterialet³.

Den aktuella inventeringen genomfördes på fältet syd-sydost om Trosa landsförsamlings kyrka, och det numismatiska fyndmaterialet från inventeringen består av sju mynt⁴. Det mest intressanta av dem är det här avbildade, en sterling (trepennning) präglad ca 1403-1412/13⁵ i Næstved, Danmark, under Erik av Pommern (1396-1439).

Generellt sett är hopade fynd innehållande *danska* mynt från Erik av Pommern, som påträffats inom det medeltida Sveriges gränser, ej ovanliga. Brita Malmer redovisar 440 exemplar fördelade på 57 fyndplatser. Malmer visar att fynden är koncentrerade till Västergötlands och Östergötlands slättområden samt till Småland. Från områdena kring Mälaren finns emellertid endast sju hopade fynd med vardera 1-4 exemplar av *danska* mynt präglade under Erik av Pommern⁶. Den nyfunna sterlingen är dock inte något ovanligt mynt i sig. I boken om unionstidens mynt nämner Galster hela 5 691 exemplar från tio tyska fynd⁷.

De sörmländska myntfynden i allmänhet har senast behandlats av Kenneth Jonsson i en kortfattad artikel där det framhålls att tre depåer från 1400-talets första hälft är kända från Södermanland. I två av dessa

Danmark, Erik av Pommern (1396-1439), Næstved, sterling (trepennning) ca 1403-1412/13. Vikt: 0,31 g.

Foto: Frédéric Elfver.

fynd fanns ett mycket litet inslag av tyska och danska mynt⁸.

Med sörmländska mått mätt är den nyfunna sterlingen ett sällsynt och välkommet tillskott. Förhoppningsvis kan framtida fynd av såväl mynt och andra artefakter som eventuella lämningar av byggnadskonstruktioner ge en fylligare bild av det medeltida Trosa och dess invånare.

Frédéric Elfver

Noter

¹ En undersökningsrapport beträffande inventeringen 2002-05-06 är under utarbetande av doktorand Bertil Ohlberger. Se även F. Gustavssons artikel i *Södermanlands Nyheter* den 7 maj 2002.

² Broberg, s. 6.

³ Broberg, s. 10.

⁴ Följande sju mynt påträffades: Danmark: Erik av Pommern, Næstved, sterling ca 1403-1412/13, Galster 4, 0,31 g, frgm: Sverige: Johan III, Stockholm, 1/2 öre 1592, SM 100, 1,38 g; Adolf Fredrik, Avesta, 2 öre sm 1766, SM 175, 24,20 g; Adolf Fredrik, Avesta, 1 öre sm 1761, SM 182, 12,40 g; 1700-tal, 1 öre km, 4,86 g; 1700-tal, 1 öre km?, 3,17 g; Gustav V, 5 öre 1942, SM 211, 7,61 g.

⁵ Stefke, s. 151ff.

⁶ Malmer, s. 84 samt karta 22, s. 151.

⁷ Galster, s. 48.

⁸ Jonsson 2000, s. 6.

Svenska och skandinaviska mynt och sedlar.

Stor sortering av utländska jubileumsmynt, årsset samt småmynt. Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:
<http://www.nmh-mynt.a.se>

Referenser

Broberg, B.: Trosa. *Medeltidsstaden* 14. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1979.

Galster, G.: *Unionstidens udmøntninger. Danmark og Norge 1397-1540. Sverige 1363-1521*. København 1972.

Gustavsson, F.: Medeltida mynt funnet vid gamla Trosa stad. *Södermanlands Nyheter* 2002-05-07, s. 9.

Jonsson, K.: Forskningsaktuell – Myntfynd i Södermanland. *Numismatiska forskningsgruppens verksamhetsberättelse* 2000, s. 2-7.

Malmer, B.: *Den senmedeltida penningen i Sverige. Svenska brakteater med krönt huvud och krönte bokstäver*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien Antikvariska serien 31. Stockholm 1980.

[SM] Ahlström, B.; Almer, Y. & Hemmingsson, B.: *Sveriges mynt 1521-1977*. Stockholm 1976.

Stefke, G.: Der Beginn der Sterling-Prägung in Lund und das Ende der Münzstätte Næstved. Zur Geschichte der Münzprägung des frühen 15. Jahrhunderts in regnum Dacie und im östlichen Norddeutschland. I: *Studia Numismatica. Festschrift Arkadi Molvögin* 65 (red. I. Leimus), s. 151-171. Tallinn 1995. □

COMMENTATIONES DE NUMMIS SAECULORUM IX-XI IN SUECIA REPERTIS NOVA SERIES NR. 15

CHRISTOPH KILGER

Pfennigmärkte und Währungsland-schaften

Monetarisierungen im sächsisch-slavisches Grenzland ca. 965-1120

Preis: 525,- inkl moms.
Porto tillkommer.

♦ ♦ ♦

Beställningar:

NUMISMATISKA
FORSKNINGSGRUPPEN

Bollhusgränd 1B, 111 31 STOCKHOLM
Tel: 08-674 77 50 Fax: 08-674 77 53

Auktioner

December:

7 Bruxelles, Jean Elsen

Mässor

November:

30 Myntets dag på KMK,
09:30-15:30.

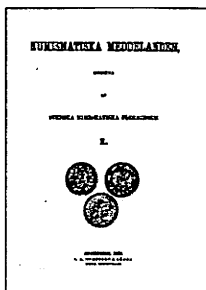
Riksdalrar - Guldmynt!

Stort urval,
även mindre valörer.
Fördelaktiga priser!
Prislista sändes gratis.

Åke Ekström

Tornerpl: 32 • 177 30 Järfälla
Tel: 08 580 31593

INTERNATIONELLA AUKTIONER

Auktion 23 november
med bla äldre litteratur,
fina danska årtalssamlingar.

*Gratis
värdering
Inköp*

Mynt, Sedlar, Frimärken
Brev, Vykort, Aktiebrev
Handskrifter m.m.

08-678 32 17

FAX 08-678 19 39

MYNTKOMPANIET

Lilla Nygatan 20
111 28 STOCKHOLM

KVALITETS- AUKTIONER

två gånger
per år

**AHLSTRÖMS
MYNTAUKTIONER AB**

Rådmansgatan 21
Box 26033 100 41 STOCKHOLM
TEL: 08-10 10 10 0709-10 11 11
FAX: 08-678 77 77

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)

☎ + fax 08-673 34 23

Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmarken, medaljer

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

MYNTKROGEN

Julbord 395 kr

SNF-medlemmar 15% rabatt!

Slottsbacken 6

Tel. 08-10 45 90 - Fax 08-22 43 90

Varje sålt lokalminnesmynt
av Åsele's "reno" = 40 kronor
i brons 35 mm Ø
(= 4 euro) är ett bidrag till
för anskaffning av
ett nytt konstverk vid korsningen
av Saga- och Konstvägen i Åsele!

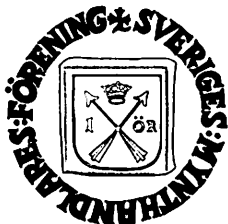
Beställningar till

ÅSELE KOMMUN Kommunalkontoret
910 60 Åsele

Tel. 0941-140 00 • Fax: 0941-140 01
Postgiro 14418-8 • bankgiro 762-0255

Förskottsbetaln. önskas för snabb leverans,
tillk. pt./fp. kostn.

1-4 mynt kr 15:-, 5 mynt ut. extra kostn.

MYNTMÄSSA

den 30 november
klockan 9.00-15.00

Elva mynthandlare från hela Sverige finns denna dag på
KUNGL. MYNTKABINETTET • SLOTTSBACKEN 6, STOCKHOLM

Entrépriset är nedsatt till 30 kr och gäller hela museet!
Specialpris på fatöl med smörgås utlovas av MYNTKROGEN!

Arrangör: Sveriges Mynthandlares Förening

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 20 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

B. Ahlström Mynthandel AB
Rådmansgatan 21
Box 26033, 100 41 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, Fax 08-678 77 77

Antikboden
Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Dala Mynt- och frimärkshandel
Box 5031, 791 05 FALUN
Tel. 023-142 50

Karlskrona Mynthandel
Hantverkargatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt
Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-13 55 81

Rune Larssons Mynthandel
Stora Erogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel
Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel & Vykortsantikvariat
Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

Myntinvest Corona
Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer
Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Myntsamlarnas Postorder
Hynult 6, 340 10 LIDHULT
Tel. 035-801 04, Mobil 070-536 05 38

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norråls Mynt AB
Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia HB
Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel. 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel
Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 503 33 BORÅS
Tel. 033-41 24 96, Fax 033-41 87 55

Selins Mynthandel
Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel
Arsenalsgatan 8 C
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics
Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel./fax 08-650 0342

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23